

Katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika předškolního věku

**KOMPETENCE SPECIÁLNÍHO PEDAGOGA A SOCIÁLNÍHO
PRACOVNÍKA Z POHLEDU SPECIÁLNÍCH PEDAGOGŮ
THE COMPETENCE OF A SPECIAL PEDAGOGUE AND
SOCIAL WORKER FROM THE POINT SPECIAL
PEDAGOGUES**

Bakalářská práce: 12-FP-KSS-2028

Autor:

Gabriela Pilařová

Podpis:

Vedoucí práce: PhDr. Václava Tomická, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
85	17	0	17	39	1

V Liberci dne: 25. 6. 2013

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Gabriela Pilařová**
Osobní číslo: **P10000174**
Studijní program: **B7506 Speciální pedagogika**
Studijní obor: **Speciální pedagogika předškolního věku**
Název tématu: **Kompetence speciálního pedagoga a sociálního pracovníka z pohledu speciálních pedagogů**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky**

Zásady pro vypracování:

Cíl bakalářské práce: Analyzovat možnosti spolupráce speciálních pedagogů a školních sociálních pracovníků při řešení výchovně-vzdělávacích potřeb žáků.
Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.
Metody: Dotazník.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tisková/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ENCYCLOPEDIA OF SOCIAL WORK, 2008. 20th edition, volume 4. Oxford: University Press. ISBN 978-0-19-531036-8.

HRONCOVÁ, J., HUDECOVÁ, A., MATULAYOVÁ, T., 2000. Sociální pedagogika a sociální práce. 1. vyd. Zvolen: Bratia Sabovci. ISBN 80-8055-427-7.

KLAPILOVÁ, S., 1996. Kapitoly ze sociální pedagogiky. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého. ISBN 80-7067-669-8.

KRAUS, B., 2008. Základy sociální pedagogiky. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.

LECHTA, V., ed., 2010. Základy inkluzivní pedagogiky: dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-679-7.

PRŮCHA, J., 2009. Moderní pedagogika. 4. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-503-5.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Václava Tomická, Ph.D.

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **1. dubna 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2013**

doc. RNDr. Miroslav Brzešina, CSc.

děkan

L.S.

doc. PaedDr. PhDr. Irena Pešatová, Ph.D.

vedoucí katedry

Čestné prohlášení

Název práce: Kompetence speciálního pedagoga a sociálního pracovníka
z pohledu speciálních pedagogů

Jméno a příjmení autora: Gabriela Pilařová

Osobní číslo: P10000174

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložila elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedla jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 26. 6. 2013

Poděkování

Děkuji mé vedoucí bakalářské práce, paní PhDr. Václavě Tomické, Ph.D., za cenné rady a připomínky, za ochotu a trpělivost při tvorbě bakalářské práce. Dále děkuji všem osobám, které se podílely na realizaci praktické části bakalářské práce.

V Liberci dne: 26. 6. 2013

Název bakalářské práce: Kompetence speciálního pedagoga a sociálního pracovníka z pohledu speciálních pedagogů

Jméno a příjmení autora: Gabriela Pilařová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2012/2013

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Václava Tomická, Ph.D.

Anotace:

Bakalářská práce se zabývala systémem výchovně poradenských služeb ve školách a školských zařízeních. Dále je zde nastíněna sociální práce a prakticky nový obor sociální pedagogika. Jsou zde také představeny projekty na podporu školních poradenských služeb a školských poradenských zařízení a dále plány a programy zaměřené na prevenci sociálně patologických jevů ve školách.

Práce byla zaměřena na zjištění, zda jsou poradenští pracovníci schopni zvládat a řešit všechny nastalé situace a výchovné a vzdělávací problémy žáků a studentů, nebo zda je potřeba zavádět do škol nebo školských zařízení novou funkci sociálního pracovníka či pedagoga. A případně zjistit možnosti spolupráce speciálních pedagogů a dalších poradenských pracovníků s tímto sociálním pracovníkem či pedagogem.

Klíčová slova:

Škola, poradenství, integrace, speciální pedagog, školní psycholog, sociální pracovník.

Title of the bachelor thesis: The Competence of a Special Pedagogue and Social Worker from the Point of View Special Pedagogues

Author: Gabriela Pilařová

Academic year of the bachelor thesis submission: 2012/2013

Supervisor: PhDr. Václava Tomická, Ph.D.

Summary:

The bachelor's thesis deals with the system of educational and consultancy services at schools and school facilities. Furthermore, it contains an outline of social work and practically new field – social pedagogy. Projects to support school consultancy services and school consultancy facilities are presented as well as plans and programmes focused on the prevention of socially pathological phenomena.

The thesis is focused on finding out whether the counselors are able to manage and deal with all these situations and educational problems of school children and students, or if there is a need to introduce a new function of a social worker or pedagogue into schools or school facilities. Or, to find out the opportunities for cooperation of special education teachers and other counselors with such social worker or pedagogue.

Key words:

School, counseling, integration, special education teacher, school psychologist, social worker.

Obsah

Seznam tabulek a grafů.....	10
Seznam zkratk:.....	12
Úvod.....	13
TEORETICKÁ ČÁST.....	14
1 Školská poradenská zařízení.....	14
1.1 Pedagogicko-psychologické poradny.....	15
1.2 Speciálně pedagogická centra.....	16
2 Základní škola a vzdělávání žáků.....	16
2.1 Funkce školy.....	18
2.2 Pedagogičtí pracovníci škol.....	19
2.3 Škola a dítě s individuálními vzdělávacími potřebami.....	19
2.3.1 Škola a její prostředí.....	22
2.4 Škola a rodina.....	23
2.4.1 Rodina a její prostředí.....	24
2.5 Poradenské služby ve školách.....	26
2.5.1 Pracovník školních poradenských pracovišť.....	27
3 Projekty a programy.....	31
3.1 Rozvoj školních poradenských pracovišť (RŠPP).....	31
3.2 Minimální preventivní programy.....	34
3.3 Individuální výchovný plán	35
4 Sociální práce.....	36

4.1 Sociální práce a její zaměření.....	37
4.1.1 Sociální pracovník.....	40
4.1.2 Sociální služby.....	40
4.1.3 Oddělení sociálně-právní ochrany dětí.....	42
4.2 Školní sociální práce.....	43
4.2.1 Školní sociální práce v Americe.....	45
4.3 Sociální práce versus sociální pedagogika.....	47
PRAKTICKÁ ČÁST.....	49
5 Cíl praktické části.....	49
5.1 Stanovení předpokladů.....	49
6 Použité průzkumné metody.....	50
6.1 Dotazník.....	50
7 Průběh průzkumu.....	51
7.1 Popis zkoumaného vzorku.....	51
7.2 Vyhodnocení dotazníku – Školní sociální pracovník v ČR.....	53
8 Ověření platnosti předpokladů.....	74
ZÁVĚR.....	77
NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ.....	79
SEZNAM POUŽITÝCH DROJŮ.....	81
SEZNAM PŘÍLOH.....	85

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1: Věkové složení a délka praxe respondentů

Tabulka č. 2: Dosažené vzdělání, zaměstnavatel, kraj

Tabulka č. 3: Pracovní zařazení respondenta

Tabulka č. 4: Kdo by měl zejména posuzovat rodinné prostředí žáků v případě problémů

Tabulka č. 5: Kdo by měl zejména organizovat preventivní aktivity zaměřené na prevenci sociálně patologických jevů ve škole

Tabulka č. 6: Kdo by měl spolupracovat s rodinou žáka, orgány sociální péče a jinými institucemi a organizacemi

Tabulka č. 7: Kdo by měl zabezpečovat poradenství žákům, rodičům, ale i učitelům a dalším pracovníkům školy v systému sociálního zabezpečení a sociálně-právní ochrany dětí a mládeže

Tabulka č. 8: Kdo by měl pomáhat žákům s emočními problémy, problémovým a poruchovým chováním v zapojení do vrstevnické skupiny

Tabulka č. 9: Kdo by měl propagovat školu, přispívat k jejímu pozitivnímu obrazu na veřejnosti

Tabulka č. 10: Na řešení jakého problému by se měl podílet sociální pracovník

Tabulka č. 11: Která činnost školního sociálního pracovníka přispěje ke zvýšení školní úspěšnosti žáků

Tabulka č. 12: Cílové skupiny, s kterými by měl pracovat školní sociální pracovník

Tabulka č. 13: Cílové skupiny, s kterými by měl spolupracovat školní speciální pedagog

Tabulka č. 14: Argumenty ve prospěch ustavení pracovní pozice školních sociálních pracovníků

Tabulka č. 15: Podmínky k ustanovení pracovní pozice školního sociálního pracovníka

Tabulka č. 16: Překážky, které brání k ustanovení pracovní pozice školního sociálního pracovníka

Tabulka č. 17: Překážky, které brání k ustanovení pracovní pozice školního sociálního pracovníka na úrovni odborných zaměstnanců

- Graf č. 1: Kdo by měl posuzovat a řešit jednotlivé problémy a otázky
- Graf č. 2: Přehled problémů, kterými by se mohl zabývat školní sociální pracovník
- Graf č. 3: Možné činnosti školních sociálních pracovníků, které by přispěly k úspěšnosti žáků
- Graf č. 4: Cílové skupiny spolupráce se školním sociálním pracovníkem
- Graf č. 5: Cílové skupiny, se kterými by měl spolupracovat školní speciální pedagog
- Graf č. 6: Přehled argumentů ve prospěch ustanovení pozice školního sociálního pracovníka
- Graf č. 7: Střední hodnoty z tabulky č. 14
- Graf č. 8: Potřebné podmínky k ustanovení pozice školního sociálního pedagoga
- Graf č. 9: Střední hodnoty k tabulce č. 15
- Graf č. 10: Překážky bránící ustanovení pozice školního sociálního pracovníka
- Graf č. 11: Střední hodnoty k tabulce č. 17
- Graf č. 12: Překážky k ustanovení pozice školního sociálního pracovníka (odborní zaměstnanci škol)
- Graf č. 13: Střední hodnoty k tabulce č. 16
- Graf č. 14: Finanční prostředky
- Graf č. 15: Finanční prostředky (odborní zaměstnanci školy)
- Graf č. 16: Pomoc při řešení emočních a výchovných problémů
- Graf č. 17: Spolupráce žáků se školním speciálním pedagogem a školním sociálním pracovníkem

Seznam zkratk:

IPPP: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR

MPSV: Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

OSPOD: Orgán sociálně-právní ochrany dětí

PPP: Pedagogicko-psychologická poradna

RŠPP: Rozvoj školských poradenských pracovišť

SPC: Speciálně pedagogické centrum

Úvod

Vývoj osobnosti dítěte ovlivňuje prostředí, ve kterém žije, vzdělává se a je vychovááno. Takovým přirozeným prostředím je pro dítě jeho rodina, která má na něj nejvýznamnější vliv, dále prostředí školy a vrstevníci dětí.

Nástup do školy přináší pro většinu dětí mnoho očekávání i mnoho změn v jejich životě. Tyto změny však nečekají jen je, ale i rodiče a celou rodinu dítěte. A právě dnešní velmi uspěchaná doba s sebou sice přináší mnoho vymožeností, ale i méně času, jeden na druhého. Času, který by právě rodina měla trávit spolu.

Dítě se vstupem do školy musí začít podřizovat nejen novým autoritám, ale i novým pravidlům chování. Někteří přicházejí do školy přímo z rodin, aniž by navštěvovaly předškolní zařízení, kde se děti už určitým pravidlům učí.

Jak dítě zvládne vstup do školy, záleží také na osobnosti třídního učitele, který se stává na dlouhou dobu jejich novým důvěrníkem a oporou, na kterou by se dítě vstupující do nového prostředí mělo spolehnout.

Změny spojené s nástupem do základní školy, přechodem na druhý stupeň nebo později vstupem na střední školu mohou u některých dětí nebo studentů vyvolat doposud neprojevené specifické poruchy učení, změny v chování a ne všechny jsou schopny zvládnout nové povinnosti a nároky, které na ně škola a školské zařízení klade.

TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část této bakalářské práce je členěna na čtyři kapitoly. Autor zde v první kapitole popisuje práci školských poradenských zařízení, v další se věnuje základní škole jako vzdělávací a výchovné instituci a jejím školním poradenským pracovištím. Třetí kapitola je věnována projektům realizovaným na školách, které přispějí k lepšímu zapojení se všech zúčastněných do výchovného procesu. Poslední kapitola se zabývá sociální prací a školní sociální prací a pedagogikou. Práce dále pokračuje praktickou částí.

1 Školská poradenská zařízení

Školská poradenská zařízení jsou zřizována podle § 116 zákona č. 561/2004 Sb. v pozdějším znění zákona č. 472/2011 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším a jiném vzdělávání. Jejich činnost je vymezena vyhláškou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) č. 72/2005 Sb. v pozdějším znění vyhlášky č. 116/2011 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Tyto služby jsou poskytovány dětem, žákům, studentům a jejich zákonným zástupcům, dále školám a školským zařízením.

Cílem poradenství dle Matějčka (1992, s. 9, 10) je přijetí dítěte jeho sociálním společenstvím, napomáhání k harmonizaci vývoje jeho osobnosti, rozvoj sociálních vztahů dítěte a zapojování se do společnosti. Jde o předcházení ohrožení harmonického vývoje dítěte a dosažení změny v postojích a výchovných praktikách rodičů nebo lidí, kteří mají vliv na jeho výchovu, například pedagogičtí, sociální, poradenští pracovníci.

Zde nutno zmínit speciální poradenství, které je podle Novosada (2000, s. 61) komplexem poradenských služeb, které jsou určeny specifickým skupinám jedinců, znevýhodněným zdravotně či sociálně, jejichž handicap má dlouhodobý nebo trvalý charakter.

Školská poradenská zařízení poskytují informační, diagnostickou, poradenskou a metodickou činnost. Poskytují speciálně pedagogické, pedagogicko-psychologické služby

a jiné činnosti, dále spolupracují s orgány péče o mládež a rodinu, s orgány sociálně-právní ochrany dětí, se zdravotními zařízeními, případně dalšími institucemi.

Poradenské služby napomáhají k vytváření vhodných podmínek pro zdravý tělesný, psychický a sociální vývoj dětí předškolního věku, žáků i studentů a napomáhají rozvoji jejich osobnosti. Pomáhají k naplňování vzdělávacích potřeb a k rozvoji jejich schopností, dovedností a zájmů, k prevenci a řešení výchovných a výukových problémů, k předcházení vzniku sociálně patologických jevů.

Poradenské služby spolupracují při prevenci vzniku a ke zmírňování důsledků zdravotního postižení, zdravotního a sociálního znevýhodnění, vytvářejí vhodné podmínky pro vzdělávání žáků se zdravotním postižením, zdravotním nebo sociálním znevýhodněním, dále vhodné podmínky a způsoby pro začlenění žáků jiných etnických skupin a kultur. Pracují s nadanými a mimořádně nadanými dětmi, žáky a studenty a pomáhají jim při výběru vhodného vzdělávání a k výběru profese. Rozvíjejí odborné znalosti a dovednosti pedagogických pracovníků škol a školských zařízení.

Mezi školská poradenská zařízení řadíme pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra.

1.1 Pedagogicko-psychologické poradny

V pedagogicko-psychologických poradnách (dále jen PPP) napomáhají dětem, žákům, studentům a jejich zákonným zástupcům a pedagogům škol speciální pedagogové, psychologové a sociální pracovníci. PPP poskytují pedagogicko-psychologické služby, speciálně pedagogické poradenství a pedagogicko-psychologickou pomoc při výchově a vzdělávání dětí, žáků a studentů. Činnost je poskytována ambulantně v poradně nebo návštěvami pracovníků poradny ve školách a školských zařízeních. Žákům zajišťují pedagogicko-psychologickou připravenost na povinnou školní docházku a vydávají o ní zprávu, navrhnou podpůrná nebo vyrovnávací opatření, zařazení do vzdělávacích programů přizpůsobených vzdělávacím potřebám žáků, doporučují zařazení do škol a tříd, které odpovídají jejich vzdělávacím potřebám. Poradny provádějí psychologická a speciálně pedagogická vyšetření žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a na jejich základě vypracovávají odborné posudky a návrhy podpůrných a vyrovnávacích opatření pro školy

a školská zařízení, také vypracovávají posudky a stanovují podmínky pro konání maturitních a jednotlivých zkoušek studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. PPP zajišťují žákům a studentům škol speciálně vzdělávací potřeby, poskytují poradenské služby těm, u kterých je zvýšené riziko školní neúspěšnosti, majícím problémy v osobnostním a sociálním vývoji. Poradenské služby se poskytují i zákonným zástupcům a pedagogickým pracovníkům na školách, kteří s nimi pracují.

PPP poskytují metodickou podporu školám, koordinují školní metodiky prevence a jejich prostřednictvím zajišťují prevenci sociálně patologických jevů a realizují preventivní opatření.

1.2 Speciálně pedagogická centra

Stejně jako v PPP poskytují ve speciálně pedagogických centrech (dále jen SPC) poradenské služby především speciální pedagogové, psychologové i sociální pracovníci. Centra poskytují poradenské služby při výchově a vzdělávání žáků se zdravotním postižením, dětí s hlubokým mentálním postižením a dětí se zdravotním znevýhodněním. Jejich činnost je uskutečňována ambulantně na pracovišti nebo návštěvami pracovníků centra ve školách, školských zařízeních, případně v rodinách nebo zařízeních pečujících o zdravotně postižené děti a mládež. SPC zjišťují speciální připravenost dětí se zdravotním postižením na povinnou školní docházku a speciálně vzdělávací potřeby dětí se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním. Zpracovávají odborné podklady pro jejich integraci, zařazení a přeřazení do škol. Zajišťují diagnostickou činnost žákům základních speciálních škol a školských zařízení, dále speciálně pedagogickou péči a speciálně pedagogické vzdělávání pro žáky se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním, kteří jsou integrováni nebo jinak plní povinnou školní docházku. Zákonným zástupcům a pedagogickým pracovníkům poskytují poradenství v oblasti vzdělávání dětí se zdravotním postižením. Školám zároveň metodickou podporu.

2 Základní škola a vzdělávání žáků

Podle Průchy, Walterové a Mareše (2003, s. 307) je základní škola v České republice označována, jako všeobecně vzdělávací instituce, v níž se povinná školní docházka zahajuje z pravidla v 6 letech věku dětí, má devět ročníků rozdělených na první a druhý stupeň,

vzdělávání se v ní realizuje podle Standardu pro základní vzdělávání a z něho vycházejících vzdělávacích programů.

Škola má v lidském životě velký význam. I proto je její existence zakotvena v Listině základních práv a svobod, která je součástí ústavního zákona č. 2/1993 Sb. V článku 33 se uvádí, že každý má právo na vzdělání a školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon. Právo na vzdělání je bezplatné v základních a středních školách a podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách (Průcha 2002, s. 388–390). Předškolní, základní, střední, vyšší odborné a jiné vzdělávání upravuje školský zákon č. 561/2004 Sb. ve znění zákona č. 472/2011 Sb.

Škola je instituce ve veřejném nebo soukromém vlastnictví, kde jsou dětem a mládeži zprostředkovány vědomosti a dovednosti, jež by jim měly umožňovat samostatné životní činnosti v rámci státního a společenského uplatnění. Školy se orientují na příslušné formy výchovy a vzdělávání. Dále je škola ochranným zařízením, neboť vede své žáky k hodnotám a ideálům, které jsou ve společnosti zastíněny nevhodnými příklady dospělých (Průcha 2002, s. 390).

Vzdělávání na základních školách se uskutečňuje dle školních vzdělávacích programů pro vzdělávání, které vydávají ředitelé jednotlivých škol v souladu s rámcovým vzdělávacím plánem vydaným MŠMT. Školní vzdělávací plán stanovuje konkrétní cíle vzdělávání, délku, formu, obsah a časový plán vzdělávání atd.

Jeho cílem je dle § 2 školského zákona rozvoj osobnosti člověka, jeho vybavení poznávacími a sociálními způsobilostmi, mravními a duchovními hodnotami pro jeho osobní a občanský život, pro výkon povolání. Dále pochopení základních lidských práv a svobod, respektování etnické, národnostní, kulturní, jazykové a náboženské identity lidí atd. Vzdělávání vede žáky k tomu, aby si osvojili potřebné strategie učení a měli tak dál motivaci k celoživotnímu učení, aby se učili tvořivě myslet a řešit problémy a dále si chránit své fyzické i duševní zdraví, vytvořené hodnoty i životní prostředí (Zákon č. 561/2004 Sb. ve znění zákona č. 472/2011 Sb.).

Hroncová, Hudecová, Matulayová (2000, s. 97) uvádějí, že škola je společenská instituce, jejímž hlavním úkolem je zabezpečovat na profesionální úrovni výchovu a vzdělávání mladé generace a připravit ji na život ve společnosti. Jejím úkolem, jak uvádí Průcha (2002, s. 388–

390), je tedy zajišťování řízené a systematické edukace, což ji právě odlišuje od ostatních sociálních institucí, jako je např. rodina, církev, média.

Právo na vzdělání se stalo základním ukazatelem vyspělosti současné společnosti. Každý člověk je jedinečný svými schopnostmi, zájmy a potřebami, ale ne všichni jsou schopni tyto svoje potřeby naplnit. Nejčastěji se potíže s naplňováním potřeb vyskytují v oblasti učení a výchovy (Vítková, ed. 2004, s. 9).

Škola jako výchovně-vzdělávací instituce plní množství funkcí.

2.1 Funkce školy

Jak uvádí Průcha (2002, s. 390, 391), nejzákladnější funkcí, je funkce vzdělávací, která umožňuje cílevědomý proces zprostředkování vědění, dále funkce personalizační, která podporuje a rozvíjí individuality žáků k samostatně jednající osobnosti.

Kvalifikační funkce školy je zaměřena na vybavení znalostmi a vlastnostmi potřebnými na pracovní výkon.

Socializační funkce školy, kdy se děti učí pravidlům chování, vytváří si obraz sami o sobě i názor na ostatní lidi, dítě některé role přijímá a jiné ne, učí děti začlenit se do společenského systému.

Integrační funkce připravuje žáky a studenty nejen na jejich profesní život, ale i pro politickou a veřejnou činnost.

Kraus (2006, s. 102–104) přidává ještě výchovnou funkci, z níž vyplývá větší důraz na celkový rozvoj osobnosti, klade se větší důraz na emotivní složky a menší na kognitivní složky rozvoje dětí.

Pečovatelská funkce je chápána jako zaručení podmínek z hlediska zdraví, bezpečnosti a psychické pohody dětí.

Poradenskou funkci školy zpravidla zajišťují na školách výchovní poradci, psychologové, kteří pracují s dětmi, rodiči i učiteli.

Rekreační (relaxační) funkce se realizuje především mimo vyučování, tedy ve volném čase dětí, který tráví v družině, ve školních klubech atd.

Profesionalizační funkcí škola napomáhá žákům k zaujetí místa ve světě práce.

U selektivní funkce hraje velkou roli výběr typu školy a její prestiž i školní výsledky studenta.

Jak uvádí Klapilová (1996, s. 39), naplňování těchto funkcí školy ve vztahu k žákům a studentům závisí na jejich celkovém sociálním a rodinném prostředí, na sociální vrstvě, ke které rodina náleží, jež je dána povoláním, příjmy, vzděláním, životním způsobem rodičů a na jejich hodnotové orientaci.

2.2 Pedagogičtí pracovníci škol

Dle zákona č. 563/2004 Sb. ve znění zákona č. 198/2012 Sb., je pedagogickým pracovníkem ten, kdo vykonává přímou vyučovací, výchovnou, speciálně-pedagogickou nebo pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného jedince. Pedagogickým pracovníkem je učitel, pedagog v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, vychovatel, speciální pedagog, psycholog, pedagog volného času, asistent pedagoga, trenér a vedoucí pedagogický pracovník (Zákon č. 563/2004 Sb., s. 315).

Ve školách a školských zařízeních pracují tedy ředitelé a jejich zástupci, pedagogové (třídní učitelé, asistenti pedagoga, speciální pedagog, školní psycholog, vychovatelé) a nepedagogičtí pracovníci (školník, uklízečka), bez kterých by škola nefungovala tak, jak má.

Pro žáky škol jsou nejdůležitější jejich třídní učitelé, kteří je vedou, organizují, vzdělávají a vychovávají. Jsou první, kteří mohou rozpoznat problém dítěte. První, kteří jednájí s jejich rodiči a řeší problém dle svých možností.

2.3 Škola a dítě s individuálními vzdělávacími potřebami

Cílem současného školství v České republice je vytvoření takového klimatu školy a školního prostředí, které bude poskytovat všem žákům rovnocenné podmínky a šance na dosažení odpovídajícího stupně vzdělání a zajištění práva na rozvoj jejich individuálních předpokladů. Pro žáky, kteří mají problémy při běžných vzdělávacích podmínkách výuky nebo mají problémy s chováním, je tedy nutné, vytvářet speciální vzdělávací potřeby.

Podle školského zákona č. 561/2004 Sb. v pozdějším znění zákona č. 472/2012 Sb. je dítě, žák či student se speciálními vzdělávacími potřebami osobou se zdravotním postižením, zdravotním nebo sociálním znevýhodněním.

Podle tohoto zákona je zdravotním postižením mentální, zrakové, sluchové nebo tělesné postižení, vady řeči, autismus, postižení více vadami a vývojové poruchy chování a učení. Zdravotním znevýhodněním je zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc či zdravotní problémy způsobující poruchy učení a chování vyžadující zohlednění při vzdělávání. Sociálním znevýhodněním je pro dítě rodinné prostředí s nízkým sociokulturním postavením, ohrožením patologickými jevy, s nařízenou ústavní výchovou, uloženou ochrannou výchovou a dítě v postavení azylanta (Zákon č. 561/2004 Sb.).

V České republice se o problematice jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich integraci začala veřejnost dovídat po listopadu roku 1989 (Vítková, ed. 2004, š. 10).

Jak uvádí Lechta, ed. (2010, s. 169), současným trendem školství je integrace co největšího množství těchto dětí, žáků a studentů do běžných typů škol a školských zařízení a s tím spojený rozvoj integrativního a inkluzivního vzdělávání. Integrace je dle Pešatové a Tomické (2007, s. 33) plným začleněním jedinců s postižením, jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami do společnosti a do přirozeného sociálního prostředí.

Mnoho mezinárodních edukačních zařízení volí kompromisní formu integrace zřizováním speciálních tříd při běžných školách (Vítková, ed. 2004, s. 9, 10).

V České republice se v současnosti mohou žáci s těžkým postižením a souběžným postižením více vadami vzdělávat ve speciálních a praktických školách a školských zařízeních, kde s nimi pracují zkušení speciální pedagogové (Lechta, ed. 2010, s. 169). I když v poslední době hodně diskutované téma „rušení speciálních škol“ nedává spát mnoha pedagogům, ale i rodičům dětí, které tyto školy navštěvují.

Integraci můžeme dělit na pozitivní, která je cílem speciální pedagogiky, sociální pedagogiky, sociální práce a dalších pomáhajících disciplín a negativní integraci, která není žádoucí. Pozitivní integrací je začlenění zdravotně postiženého, zdravotně nebo sociálně znevýhodněného jedince do sociální reality, rodiny či skupiny vrstevníků (Vítková, ed. 2004, s. 15).

Lechta, ed. (2010, s. 170) uvádí, že úspěšné školské integraci musí předcházet i vytvoření celého souboru podmínek, bez nichž nelze dítě s handicapem do třídy běžného typu škol přijmout. Podmínkou integrace je, že dítě či student je schopno komunikace s pedagogem a se svým okolím. Jednou z možností podpůrných opatření je zřízení funkce asistenta pedagoga ve třídě, kde se vzdělávají děti se speciálními vzdělávacími potřebami. Toto místo může být zřízeno ředitelem školy na základě vyjádření ze školského poradenského zařízení.

Asistent pedagoga je zaměstnancem školy, který napomáhá pedagogům při výuce, dále žákům a jejich rodičům při aklimatizaci na školní prostředí, žákům při přípravě na vyučování, při komunikaci mezi učiteli a rodiči žáků a komunitou v místě školy (Vyhláška č. 73/2005 Sb. ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb.).

Pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami je nutné ve spolupráci pedagoga, speciálního pedagoga, poradenského pracoviště, ředitele školy a souhlasem zákonného zástupce vytvořit individuální vzdělávací plány.

Děti se speciálními vzdělávacími potřebami mohou navštěvovat školu běžného typu za předpokladu, že mají adekvátní podporu při vzdělávání, která umožňuje všem dětem udržet pozornost při hodině. Inkluze i integrace může podporovat toleranci, vztahy mezi dětmi a zlepšit jejich sociální citění. Děti se speciálními vzdělávacími potřebami by neměly výuku narušovat a rozptylovat intaktní děti. Žáci s postižením potřebují zkušené pedagogy a kvalitní zabezpečení, speciální vzdělávací program, speciální pomůcky.

Důležitou roli při inkluzi nebo integraci dětí sehraává výchovná atmosféra ve škole a připravenost a kvalita jednotlivých učitelů a speciálních pedagogů, která ovlivňuje úspěšnost integrace i úspěšnost konkrétního žáka se speciálními vzdělávacími potřebami. Důležitým faktorem je i připravenost rodičů dětí (Vítková, ed. 2004, s. 9, 10).

U dětí majících specifické poruchy učení a chování je nutná spolupráce rodičů, pedagogů, speciálních pedagogů, sociálních pracovníků, psychologů, neurologů, dětských psychiatrů a dalších odborníků. Poradenské služby v tomto směru významně ovlivňují integraci dětí a žáků, neboť pracují se všemi zúčastněnými.

Emocionální a sociální poruchy chování u dětí jsou pro pedagogy ve školách nejvíce zatěžující a bývají pravděpodobně nejčastějším důvodem pro vyhledání odborné pomoci (Lechta, ed. 2010, s. 334).

2.3.1 Škola a její prostředí

Velký význam při výchově a vzdělávání dětí, žáků a studentů má školní prostředí, ve kterém probíhá výuka a další činnosti. Ve škole děti navazují nové sociální vztahy, které je navzájem ovlivňují.

Školní sociální klima zahrnuje vzájemné sociální vztahy žáků a pedagogů, organizační rámec instituce, vymezuje práva i povinnosti učitelů a žáků, vztahuje se ke školní práci a způsobu jejího hodnocení.

Jak uvádí Klapilová (1996, s. 40), toto klima je podmíněno i materiálními podmínkami školy, které přispívají k dosahování výchovně vzdělávacích záměrů. Nejen materiální vybavení školy, ale i sociální vztahy spoluvytvářejí prostředí školy. Nejen vzájemné vztahy mezi žáky a pedagogy, ale i vztahy s rodiči, zřizovateli školy, poradenskými pracovišti i sponzory školy

Dle Průchy (2002, s. 343, 344) je pro tvorbu klimatu ve škole významný učitel, neboť může svými vlastnostmi a rolí, kterou má ve vyučování, velmi významně ovlivňovat klima třídy. Klima třídy může zásadním způsobem ovlivňovat motivaci žáků a jejich postoje k učení.

Dítě je ve škole vystaveno přímému výchovnému působení, ale i nepřímému, závislému na sociálním klimatu školy jako celku, na školních třídách, na sociálním klimatu vrstevnických skupin (Vítková, ed. 2004, s. 49).

Klapilová uvádí (2000, s. 44), že právě ve věkové skupině pubescentů a adolescentů působí nejsilněji tlak ze strany vrstevníků, a proto je nutné zaměřit prevenci právě na působení na tuto skupinu.

2.4 Škola a rodina

Škola spolu s rodinou má tedy nejvýznamnější vliv na vývoj a rozvoj osobnosti dítěte. A proto jsou pro školu, jak uvádí Průcha (2002, s. 413), velmi důležité vzájemné vztahy a očekávání s rodiči žáků.

Rodiče dětí od školy a učitelů očekávají radu, co mají dělat v případě, když s dítětem není vše v pořádku. Učitel by měl dítě naučit vše, a to bez domácích úkolů a domácí přípravy, měl by být spravedlivý ke všem a měl by mít rád jejich dítě. Dále rodič požaduje řešení problémů ze školy ve škole, diskrétní a taktní jednání, a to, že je škola nebude obtěžovat a zatěžovat, atd.

Učitelé od rodičů očekávají ochotu řešit společně problémy, mít zájem setkávat se s učiteli a plnit jejich požadavky. Dále požadují vytváření vhodného rodinného prostředí dítěti a dohled nad jeho prací a její kontrolu, dohled nad nošením pomůcek do školy a věnování se dětem.

Práva a povinnosti žáků, studentů a zákonných zástupců

Žáci, studenti i zákonní zástupci dětí mají svá práva, ale i povinnosti, které by měli plnit. Tyto práva a povinnosti vymezuje § 21 a § 22 Školského zákona.

Práva

Žáci a studenti mají právo na vzdělávání a školské služby vymezené tímto zákonem, právo na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání. Mají právo zakládat v rámci školy samosprávné orgány žáků a studentů a vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se vzdělávání. Žáci a studenti mají právo na informace a poradenskou pomoc škol nebo školského zařízení.

Právo na informace o výsledcích vzdělávání mají i zákonní zástupci nezletilých dětí.

Povinnost

Žáci a studenti mají povinnost docházet řádně do školy nebo školského zařízení a zde se řádně vzdělávat, dodržovat školní a vnitřní řád, předpisy a pokyny školy a školského zařízení.

Mají plnit v souladu s právními předpisy a školním řádem pokyny dané pedagogickým pracovníkem školy a školského zařízení.

Zákonní zástupci jsou povinni zajistit docházku dítěte a žáka do školy nebo školského zařízení a dokládat důvod nepřítomnosti dítěte či žáka ve vyučování. Na vyzvání ředitele školy či školského zařízení se mají osobně dostavit k projednání závažných otázek, které se týkají vzdělávání dítěte nebo žáka a poskytnout informace o zdravotní způsobilosti dítěte a žáka, které by mohly ovlivnit jeho vzdělávání (Zákon č. 561/2004 Sb. ve znění zákona č. 472/2012 Sb.).

2.4.1 Rodina a její prostředí

Jak uvádí Průcha, Walterová a Mareš (2003, s. 202), rodina je nejstarší společenskou institucí, která plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a jiné funkce. Utváří emocionální klima, hodnoty a postoje, formuje interpersonální vztahy, základy etiky a životního stylu. V současnosti je mnoho rodinných typů, a to rodina vlastní a úplná, rodina neúplná, nevlastní a náhradní. Rodina je společenství nebo sociální skupina žijící v domově, uspokojující potřeby, poskytující péči a základní jistoty dětem. A spolu se školou plní významné výchovné funkce.

Rodina je pro dítě nejpřirozenějším prostředím a na jeho výchovu má největší vliv. Hraje nezastupitelnou roli ve výchově a v socializaci dítěte. Rodina by měla být pro dítě jistotou, místem, kde se bude cítit šťastně a bezpečně, kde se bude zdravě vyvíjet a rozvíjet. Dítě je ovlivněno rodinou, přejímá její pozitivní, tak i negativní vlastnosti a vzorce chování.

Rodiče nesou za své děti odpovědnost, a jak uvádí Matoušek (2008, s. 176), rodičovská odpovědnost je souhrnem práv a povinností rodičů při péči o nezletilé děti. Zahrnuje péči o zdraví, tělesný, rozumový, citový a mravní vývoj dětí. Rodiče jsou povinni chránit zájmy dětí, vykonávat nad nimi dohled, který odpovídá stupni jejich vývoje a používat takové výchovné prostředky, které se nedotknou jejich důstojnosti, neohrozí jejich zdraví, tělesný, citový, mravní ani rozumový vývoj.

Rodiny dělíme podle plnění své funkce

Funkční rodina přiměřeně plní své funkce a zajišťuje dobrý vývoj dítěte.

Problémová rodina některé funkce dostatečně neplní, ale život rodiny a vývoj dítěte není zásadně ohrožen.

U dysfunkční rodiny se vyskytují poruchy ve všech funkcích, které ohrožují rodinu a hlavně dítě. Zde je nutná soustavná péče o rodinu.

Afunkční rodina nezvládá základní funkce, rozkládá se a narušuje i socializační vývoj dítěte, proto je nutné zajistit dítěti náhradní péči (Klapilová 1996, s. 29).

Jak uvádí Hroncová, Hudecová, Matulayová (2000, s. 90, 91), poruchy v rodinném prostředí vyžadují intervenci společnosti. V tomto směru hraje významnou roli terénní sociální pracovník i sociální pedagog, kteří výchovně dohlíží na ohrožené děti a pořádají preventivní aktivity zaměřené proti vzniku sociálně-patologických jevů.

V současné době dochází v rodinách k demokratizaci, kdy ženy získaly některá práva i povinnosti. Ženy se staly rovnocennými partnery nejen pro muže, ale i pro děti. Rodiny se stávají více izolovanějšími, její členové se uzavírají před vnější společností, zmenšují se, stále více se vyskytují osamělé matky. V rodinách ubývají společně strávené chvíle, při kterých si její členové sdělují každodenní zážitky, radosti i starosti. Začínají se doma jen potkávat, rodiče nemají čas na své děti a ty si začínají žít svůj vlastní život. Dalším problémem rodičů jsou jejich pracovní aktivity a jejich značné pracovní zaneprázdnění, což někteří rodiče řeší drahými dárky a financemi, které vedou děti k jinému žebříčku hodnot, ke změně charakterových vlastností, a to může vést i k jejich deviantnímu chování. Současným problémem je i nárůst dvoukariérových rodin, který mnohdy vede k jejich rozpadu.

Dochází k dezintegraci rodin. Naše země patří k zemím s největší rozvodovostí, což má velký vliv na duševní zdraví dítěte a jeho vývoj osobnosti. Děti prožívají stres, dochází u nich k psychickým poruchám, které ovlivňují jejich další život. Problémem může být i různá socioekonomická úroveň rodin, kdy se některé rodiny zadlužují a děti ze sociálně slabých rodin se mohou stát terčem šikanování a může se u nich objevit i deviantní chování (Kraus 2008, s. 83–86).

Problémové chování má možné příčiny ve špatných výchovných stylech. Výchova je mnohdy ambivalentní, zanedbávající, lhostejná, příliš přísná a trestající nebo naopak jsou děti příliš opečovávané nebo jsou na ně kladeny vysoké požadavky a očekávání, jsou

rozmazlovány nebo mají volnou výchovu. Při výchovném nezvládnutí mohou i malé problémy přerůst v závažné formy spojené s porušováním norem chování.

Jsou-li děti zanedbávané, nejsou dostatečně uspokojovány jejich základní potřeby, nemají tolik podnětů pro vnímání, přemýšlení a získávání nových poznatků a zkušeností. Příliš přísná a trestající výchova dává málo prostoru proto, aby se dítě učilo toleranci, humoru a laskavosti, neboť dítě zná především zákazy, pravidla a tresty.

Výchovných chyb se mohou dopouštět nejen rodiče, ale i pedagogové ve školách, kdy jejich špatný přístup a jednání může vést u dítěte až ke ztrátě důvěry, emočnímu zranění i ke zkratovitému jednání (Lechta, ed. 2010, s. 327–330).

Dnešní děti tráví nejvíce času sledováním televize nebo hraním her na počítači, které rozhodně nejsou určeny pro ně. Děti sledují násilí a přejímají ho jako realitu. Rodič by měl vědět, co jeho dítě sleduje, co hraje, případně s kým si píše na sociálních sítích.

Při řešení závažných problémů dětí je nutná odborná pomoc. Je nutná vzájemná provázanost poradenských zařízení a institucí.

2.5 Poradenské služby ve školách

Podle Hroncové, Hudecové, Matulayové (2000, s. 100) představuje škola pro žáky a studenty formu určitého společenského nátlaku. Neboť chodit do školy je jejich povinností, zde musí pracovat, plnit požadavky pedagogů a dodržovat daná pravidla.

Jak uvádí Vítková, ed. (2004, s. 49), v posledních letech stoupá význam poradenských služeb, jsou kladeny vyšší nároky na služby spojené s prevencí kriminality a drogovou závislostí, dále přibývají děti se specifickými poruchami učení a chování.

Poradenské služby v základních, středních a vyšších odborných školách zabezpečují jejich ředitelé. Tuto službu vykonávají zpravidla výchovní poradci, školní metodici prevence a dále školní speciální pedagogové nebo školní psychologové, kteří dále spolupracují s třídními učiteli, učiteli výchov a dalšími pedagogickými pracovníky. Ředitelé škol jsou též zodpovědní za vytváření preventivních programů a spolupracují i při zajištění výchovného poradenství. Stejně jako u školských poradenských zařízení je činnost poradenských služeb ve škole

vymezena § 7 vyhlášky MŠMT č. 72/2005 Sb. v pozdějším znění vyhlášky č. 116/2011 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Služby školních poradenských pracovišť jsou zaměřeny na prevenci školní neúspěšnosti žáků, pomáhají při integraci a vzdělávání žáků se speciálně vzdělávacími potřebami, žáků z jiného kulturního prostředí, žáků se sociálním znevýhodněním. Podílejí se na prevenci sociálně patologických jevů, zaměřují se na průběžnou a dlouhodobou péči o žáky s výchovnými a výukovými problémy a pomáhají při vytváření předpokladů pro jejich snižování. Poskytují kariérové poradenství a pomáhají při vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků a studentů. Též poskytují metodickou podporu učitelům (Vyhláška č. 72/2005 Sb., ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.).

Poradenské služby ve školách spolupracují se specializovanými poradenskými zařízeními ve školství, a to s PPP, SPC, se středisky výchovné péče a dále s informačně-poradenskými středisky úřadů práce.

Rozsah poradenských služeb na školách je odvislý na jejich velikosti.

2.5.1 Pracovník školních poradenských pracovišť

Jak bylo řečeno výše, pracovníky školních poradenských pracovišť jsou výchovní poradci, školní speciální pedagog, školní metodik prevence a školní psycholog, kteří dále spolupracují s třídním učitelem, který je zde i v roli poradce a dalšími pedagogickými pracovníky. Poskytovat služby ve škole by mohl případně i „školní sociální pracovník“.

Třídní učitel

První, kdo může odhalit možné výukové nebo výchovné problémy žáků, jsou jejich třídní učitelé, kteří jsou s dětmi na prvním stupni prakticky každý den školního roku. Výchovné problémy a patologické chování ve školách se začínají častěji projevovat už i u mladších žáků. Učitel je první, který toto chování a problémy řeší v rámci svých kompetencí. Nedaří-li se mu to, spolupracuje s dalšími poradenskými pracovníky školy na odstranění vzniklého problému.

Výchovný poradce

Výchovný poradce se na školách podle přílohy č. 3 vyhlášky č. 72/2005 Sb. ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb., věnuje poradenské, metodické a informační činnosti. V oblasti poradenství se věnuje zejména problematice kariérového poradenství a pomoci při rozhodování dalšího vzdělávání a případné profese. Spolupracuje se školskými poradenskými zařízeními a středisky výchovné péče, při zajišťování poradenských služeb, ke kterým škola nemá kompetence. Výchovný poradce poskytuje poradenské služby i zákonným zástupcům, vyhledává a orientačně šetří žáky s ohroženým vývojem a problémy ve vzdělávání a připravuje návrhy na další péči o ně.

Výchovný poradce se podílí na zprostředkování diagnostiky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a poskytuje kariérové poradenství a pomoc při výběru dalšího vhodného vzdělávání a profesní dráhy žáků s ohledem na jejich speciálně vzdělávací potřeby. Dále připravuje podmínky pro integraci žáků se zdravotním postižením a koordinuje poskytování poradenských služeb a vzdělávací opatření u těchto žáků. Také napomáhá pedagogickým pracovníkům v otázkách integrací žáků a individuálních vzdělávacích plánů, poskytuje kariérové poradenství a spolupracuje s nadanými žáky. Zprostředkovává nové metody pedagogické diagnostiky a intervence, spolupracuje s pedagogickými pracovníky školy a předává jim odborné informace o žácích se speciálními vzdělávacími potřebami a informace z oblasti kariérového poradenství. A dále poskytuje informace o činnosti školy, školských a poradenských zařízeních.

Školní metodik prevence

Metodik prevence spolupracuje se speciálními pedagogy, školním psychologem, výchovným poradcem a třídním učitelem. Věnuje se zejména předcházení sociálně patologických jevů na školách, tvoří a kontroluje realizaci preventivního programu ve škole. Podílí se na realizaci aktivit školy se zaměřením na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, prekriminálního a kriminálního chování a dalších sociálně patologických jevů.

Metodicky vede činnost a vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti prevence sociálně patologických jevů. Podílí se na prevenci rasismu, xenofobie a dalších jevů

souvisejících s otázkou přijímání kulturní a etnické odlišnosti. Koordinuje spolupráci školy s orgány státní správy a samosprávy zabývajícími se problematikou sociálně patologických jevů, spolupracuje i s metodikem preventivních aktivit poradenského pracoviště.

Metodik prevence kontaktuje odborná pracoviště a je účasten na intervenci a následné péči při výskytu sociálně patologických jevů. Shromažďuje informace a odborné zprávy o žácích v poradenské péči. Provádí depistáž a orientační šetření žáků s projevy sociálně patologického chování. Přípravuje podmínky pro integraci žáků se specifickými poruchami chování ve škole a koordinuje pro ně poradenské a preventivní služby, též vytváří nabídky volnočasových aktivit (Vyhláška č. 72/2005 Sb. ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.).

Školní psycholog

V současné době pracují ve školách školní psychologové na plný nebo zkrácený úvazek, to záleží na velikosti školy a počtu dětí ve škole a zejména na finančních prostředcích, které školy dostávají. Školní psycholog je už legislativně zařazen mezi pedagogické pracovníky škol a školských zařízení, ale je stále poměrně novým pojmem. Vznik této pozice byl reakcí na zvyšující se projevy sociálně patologických jevů ve škole a na potřebu řešit úkoly spojené s rozvojem osobnosti dítěte.

Školní psycholog spolupracuje s odbornými a školskými poradenskými pracovišti, se zdravotnickými a sociálními zařízeními, se státními i nestátními orgány, s organizacemi péče o dítě a mládež, atd.

Psycholog provádí diagnostiku a depistáž dětí nadaných, dětí se specifickými poruchami učení, diagnostikuje výukové a výchovné problémy žáků. Dále zajišťuje sociální klima ve třídách a ve školách provádí průzkum.

Vede konzultační, poradenskou a intervenční činnost, tedy pečuje o integrované žáky, pracuje s jednotlivými žáky při řešení jejich problémů. Psycholog se podílí na prevenci školního neúspěchu žáků, provádí krizovou intervenci a koordinuje preventivní práci ve třídě. Dětem poskytuje kariérové poradenství, provádí skupinové i komunitní práce. Spolupracuje s pedagogy při výchově a vzdělávání, se zákonnými zástupci při výchovných a výukových problémech, pomáhá při řešení multikulturní problematiky současných škol.

Školní psycholog provádí metodickou práci a vzdělávací činnost, spolupracuje na přípravě programu zápisu do 1. tříd ZŠ a napomáhá třídním učitelům. Organizuje semináře pro pedagogy, besedy pro zákonné zástupce, koordinuje výchovné poradce, školní metodiky prevence, třídní učitele i poradenské služby mimo školu a spolupracuje s dalšími odbornými zařízeními. Podílí se na přípravě přijímacích řízení na střední školy (Vyhláška č. 72/2005 Sb., ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.). Školní psycholog se řídí etickým kodexem.

Školní speciální pedagog

Speciální pedagog je pedagog mající vzdělání a kvalifikaci pro práci s osobami, které vyžadují zvláštní péči ve školách a zařízeních speciálních škol (Průcha, Walterová, Mareš 2008, s. 223).

Školního speciální pedagog je vymezen § 18 zákona 563/2004 Sb., ve znění zákona č. 198/2012 Sb., o pedagogických pracovnících. Vykonává depistáž žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, připravuje, vyhodnocuje a zpracovává výsledky z této činnosti. Diagnostikuje speciálně vzdělávací potřeby žáků na základě jejich vyšetření, dotazníků, anamnéz, pozorování a připravuje, shromažďuje a analyzuje výsledky z vyšetření. Dále stanovuje hlavní problémy žáků, tvoří individuální plány podpory ve škole i mimo ni. Uskutečňuje skupinové i individuální práce se žákem se speciálními vzdělávacími potřebami (činnosti speciálně pedagogicko-vzdělávací, reedukační, kompenzační, stimulační). Speciální pedagog spolupracuje s pedagogy na přípravě a vytváření školních vzdělávacích programů a individuálně vzdělávacích plánů. Spolupracuje s pedagogy a rodiči při vyhodnocování navržených podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Podílí se na spolupráci s pedagogy, rodiči i žáky při kariérovém poradenství a společně s pedagogy na přípravě a úpravě podmínek pro integraci žáků se zdravotním postižením. Provádí konzultace s pedagogickými pracovníky.

Speciální pedagog koordinuje a metodicky vede asistenty pedagogů na školách. Spolupracuje se školními a školskými poradenskými zařízeními a dalšími institucemi. Podílí se na vytváření školních vzdělávacích programů a individuálních vzdělávacích plánů. Navrhuje metody a formy práce se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a zavádí je do výuky (Vyhláška č. 72/2005 Sb., ve znění vyhlášky č. 116/2001Sb.).

V současné době výchovného poradce nebo školního metodika prevence jmenuje ředitel školy. Pověřený pedagogický pracovník se musí v tomto daném oboru dál vzdělávat. Tuto činnost vykonává vedle svých běžných pracovních povinností. Pedagog má pro výkon této funkce zkrácen pracovní úvazek učitele.

Na školách s menším počtem žáků se tato činnost dá zvládnout, ale na školách s větším počtem dětí, s častými výchovnými problémy a školách v lokalitě s nízkým sociokulturním prostředím je to pro tyto pedagogy velmi zatěžující, a proto zde pracuje případně více výchovných poradců a speciálních pedagogů najednou.

Poradenské služby na školách pomáhají žákům, rodičům i pedagogům k lepšímu zvládnutí učiva i chování po dobu studia. Napomáhají nejen žákům a studentům se speciálně vzdělávacími potřebami k úspěšnému vzdělávání, žákům s výchovnými problémy ke zmírnění těchto projevů.

Děti, které mají nějaké problémy ve škole, ale i doma, se mohou se svým trápením svěřit „Schránkám důvěry, které jsou umístěny na chodbách škol. Na řešení problémů v nich obsažených se podílí poradenští pracovníci školy, včetně všech zainteresovaných.

V rámci zabezpečování ochrany práv dětí spolupracují poradenská pracoviště škol a školských zařízení s orgány sociálně právní ochrany dětí (OSPOD).

Poradenská pracoviště dále spolupracují se školským zařízením pro preventivně výchovnou péči, střediskem výchovné péče (§ 17 zákon č. 109/2002 Sb.). Služby jsou poskytovány dětem s rizikem poruch chování nebo s již rozvinutými projevy poruch chování nebo poruchami v sociálním vývoji.

3 Projekty a programy

3.1 Rozvoj školních poradenských pracovišť (RŠPP)

V současné době je na několika školách v České republice spuštěn projekt s názvem RAMPS III., který navazuje na projekty VIP-Kariéra a RŠPP – VIP II.

Projekt VIP Kariéra, financovaný Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR, byl spuštěn v roce 2005. Měl napomoci žákům a studentům, kteří měli nedostatek informací

při výběru vhodné školy, ale i při řešení problémů spojených s výukou a dále učitelům, kteří neměli dostatek metodických i didaktických pomůcek pro výuku Výchov k volbě povolání.

Úkolem bylo vytvoření školních poradenských pracovišť na školách zapojených do tohoto projektu a vytvoření informačního systému o uplatnění absolventů škol na trhu práce a další vzdělávání výchovných a kariérových poradců.

Informační systém pro žáky a studenty o uplatnění absolventů na trhu práce byl v září 2007 spuštěn na internetových stránkách www.infoabsolvent.cz (VIP kariera).

V červenci 2009 na tento projekt navázal projekt RŠPP – VIP II (Rozvoj školních poradenských pracovišť – vzdělávání, informace, poradenství II). Projekt kariérového poradenství v podmínkách kutikulární reformy měl za cíl rozšíření a další zkvalitnění informační, vzdělávací a metodické podpory kariérového poradenství a vzdělávání ve školách. Jeho úkolem bylo vytvoření integrovaného systému kariérového poradenství a zlepšení informačně poradenských služeb.

Tento projekt je určen pro žáky a studenty základních a středních škol, pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, se zdravotním postižením a znevýhodněním, zákonným zástupcům a školám, pro zlepšení a rozšíření kariérového poradenství a kariérového vzdělávání. Dále je projekt určen výchovným kariérovým poradcům a dalším pedagogickým pracovníkům, kteří získají více informační, vzdělávací a metodické podpory služeb kariérového poradenství.

Služby jsou zaměřeny na práci s riziky, které ovlivňují průběh vzdělávání a osobní dráhu dětí a studentů, mezi něž patří školní neúspěšnost, kulturní odlišnosti, speciální vzdělávací potřeby, poruchy chování, sociální vyloučenost prostředí, ze kterého děti přichází do škol a další.

Cílem projektu je podpora prevence předčasných odchodů studentů ze středních škol a učebních oborů. U učebních oborů určených žákům se speciálními vzdělávacími potřebami je míra odchodů vyšší než u běžných typů škol a učebních oborů (nad 5,5 procent). Obzvláště tyto žáky a studenty postihuje dlouhodobá nezaměstnanost a sociální exkluze.

Do tohoto projektu bylo zapojeno 177 škol, na kterých v jeho rámci působí školní psycholog nebo školní speciální pedagog. Na některých větších školách působí oba dva.

V rámci tohoto projektu se konaly vzdělávací programy pro školní psychology zaměřené na práci se skupinou, třídou, na šikanu, kyberšikanu, na zneužívání internetu, dále na práci s dětmi s výchovnými problémy, poruchami chování, na prevenci zneužívání návykových látek, diagnostiku a další.

Další vzdělávací programy byly určeny školním speciálním pedagogům, ty byly zaměřeny na práci s jednotlivcem i skupinou, na nácviky čtení, psaní, na výchovné problémy a poruchy chování dětí, šikanu, diagnostiku, rozbor zpráv z vyšetření, rozbor prací žáků a další.

Projekt je nápomocen pracovníkům státní správy, MŠMT, zaměstnavatelům, odborům, pracovníkům úřadů práce i české školní inspekci.

Projekt RŠPP – VIP II byl ukončen v září 2011.

Cílem projektu RAMPS III. je zvýšení kvality služeb poskytovaných ve školách a školských poradenských zařízeních. Tyto služby jsou poskytovány školními speciálními pedagogy, školními psychology a metodiky prevence.

Úkolem tohoto projektu je zajišťovat širokou nabídku poradenských služeb žákům, pedagogům a zákonným zástupcům, podporu školních poradenských pracovišť a metodickou podporu školním a školským poradenským pracovníkům. Dále je cílem rozšíření preventivních služeb poskytovaných střediskem výchovné péče, společné vytvoření sítě metodické podpory propojením sítí školních a školských poradenských služeb v oblasti metodického vedení a zajištění odborného vzdělávání poradenským pracovníkům projektu.

Tento projekt je zaměřen na žáky základních a středních škol, zvláště na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a žáky s potřebou vyrovnávacích a podpůrných opatření. Dále se soustředí na pracovníky školských poradenských zařízení (pracovníky z PPP a SPC), pracovníky středisek výchovné péče a na pedagogické pracovníky zapojené do projektu.

Úkolem projektu je zvýšení kvality poskytovaných poradenských služeb, nastavení pravidel pro sjednocení jejich úrovně v ČR a supervize systému poskytování poradenských služeb. Dále je cílem vytvoření metodické podpory pro stávající a nově vznikající školní poradenská pracoviště, školská poradenská zařízení a střediska výchovné péče, tvorba programů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků pro školní psychology a speciální pedagogy ve školních speciálních zařízeních.

Dále je nutné rozšíření poradenských služeb pro žáky s poruchami chování za účasti střediska výchovné péče.

Úkolem je vytvoření katalogu, který bude definovat stupně poradenské podpory pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, pro žáky ohrožené předčasným odchodem ze školy a pro žáky v režimu podpůrných a vyrovnávacích opatření.

Záměrem projektu jsou také návrhy legislativních změn v systému poradenských služeb, ve školských poradenských zařízeních, ve školních poradenských pracovištích, které napomohou zlepšení služeb a nastavení kontrolního mechanismu těchto služeb.

V rámci projektu RŠPP byla na telefonních číslech „841 220 220 a 777 711 439“ zřízena „Poradenská linka pro pedagogy“, která slouží jako podpůrná služba pedagogickým pracovníkům v rámci celé České republiky. Napomáhá pedagogům při řešení problémových výchovných situací a těm, kteří nemají dlouhodobou možnost konzultovat problémové situace s pomocí vlastních školských poradenských pracovišť, školních psychologů nebo školních speciálních pedagogů. Tyto linky mají mnoho kontaktů na odborníky a instituce vhodné při řešení školních problémů (RŠPP 2012).

Projekt RAMPS III. i nadále probíhá (NÚOV 2008).

Již zmiňované středisko výchovné péče je typ státního školského zařízení pro rizikové děti a mládež, které vzniklo po roce 1993. Poskytuje preventivně-výchovnou péči dětem a mládeži s poruchou chování, pokud u nich nejsou důvody pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy. Tato střediska jsou většinou zřízena při výchovných a diagnostických ústavech pro děti a mládež. Střediska jsou zřízena jako ambulantní nebo jako internátní výchovná zařízení, poskytující krizovou pomoc dětem a mládeži (Matoušek 2008, s. 216).

3.2 Minimální preventivní programy

Všichni pedagogičtí pracovníci škol a školských zařízení by měli dbát na prevenci sociálně patologických jevů ve škole. A proto by se i všichni pedagogičtí pracovníci měli podílet na tvorbě a realizaci Minimálního preventivního programu, který je právě zaměřen na prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů. Hlavním koordinátorem je školní metodik prevence pověřený ředitelem školy. Třídní učitel spolupracuje v rámci třídy se

školním metodikem prevence při zjištění negativních projevů ve třídě a podílí se na realizaci preventivního programu a pedagogické diagnostice vztahů mezi žáky. Motivuje děti k vytvoření si vnitřních pravidel třídy, která jsou v souladu se školním řádem, a podporuje dobré sociální vztahy mezi žáky ve třídě. Dále třídní učitel komunikuje s ostatními členy pedagogického sboru a se zákonnými zástupci žáků a eviduje si přehled o osobních záležitostech žáků třídy a jejich rodinném zázemí.

Tento program je zaměřen na předcházení problémového chování žáků jako je záškoláctví, šikana, rasismus, xenofobie, vandalismus, kriminalita mládeže, delikvence, ale i užívání omamných a psychotropních látek, netolismus i extremismus. V případě starších žáků a studentů jsou na některých školách požadovány od zletilého žáka nebo zákonného zástupce dítěte souhlasy s orientačním testováním žáka na přítomnost omamných a psychotropních látek (Metodický pokyn 2007).

3.3 Individuální výchovný plán

Na základě zkušeností ze zahraničí započalo v září 2011, pod hlavičkou MŠMT, pokusné ověřování individuálního výchovného plánu jako nové formy školní péče o žáky, kteří narušují výuku. Jde tedy o prevenci a řešení výchovných problémů v rámci podmínek běžné školy, školní družiny a školních klubů. Jde o psychologická, pedagogická, sociální, zdravotní a další jiná opatření vedoucí k prevenci problémů a jejich řešení. Jde o nastolení spolupráce mezi žákem, rodinou, školou a dalšími orgány a institucemi, které povedou k odstranění výchovných problémů. A to spolupráce s orgány sociálně právní ochrany dětí (OSPOD), středisky výchovné péče, PPP, lékaři, dále s orgány činnými v trestním řízení, Policií ČR.

S využitím plánů se výrazně posílí hledání podpůrných, pomocných, intervenčních, případně terapeutických opatření, takových, která nebudou mít charakter trestu, ale vyplynou z dané situace.

Cílem ověřování individuálních výchovných plánů je prozkoumání možností zapojení učitelů, výchovných poradců, školních metodiků prevence, ředitelů škol a sociálních pedagogů do řešení problémového chování dětí (MŠMT 2011).

Do tohoto projektu jsou zapojeni žáci 1. až 9. ročníků základních škol.

Pokusné ověřování se zabývá problémy žáků, rodičů (zákonných zástupců) a školy

Ze strany žáků je problém neplnění školních povinností (nenosení pomůcek a domácích úkolů, záškoláctví, nespolupráce v hodině), nevhodné chování (hrubé vyrušování, vulgární chování, nevhodné chování ke spolužákům a zaměstnancům školy, šikana, vandalismus, kriminalita, delikvence, xenofobie, rasismus, chování se sexuálním podtextem) a problém s dalšími typy rizikového chování (kouření, návykové látky, alkohol, netolismus).

Ze strany rodičů jde o nedostatečnou kontrolu školních výsledků, jejich nedostatečná spolupráce se školou, ohrožování výchovy dítěte, psychické či tělesné týrání, jejich nevhodný příklad, nevhodné chování se sexuálním podtextem, případně sekty.

Ze strany školy jde o nedostatečnou nebo nevhodnou spolupráci a komunikaci s rodiči a žáky, o nedostatečnou kontrolu žáků, o nedostatečnou pomoc žákovi a nerespektování důstojnosti dítěte (MŠMT 2013).

V prosinci 2012 bylo pokusné ověřování individuálních výchovných plánů prodlouženo. Původně bylo do projektu zapojeno 35 základních škol a nyní v prodlouženém pokusném ověřování je 54 základních škol. Ověřování má být ukončeno v červnu 2013 a závěrečná zpráva vypracována do konce října tohoto roku (MŠMT 2012).

V tomto projektu je zmíněna funkce sociálního pedagoga coby možného pracovníka škol, který se podílí na spolupráci s dalšími pedagogickými pracovníky.

4 Sociální práce

Jak uvádí Hroncová, Hudecová a Matulayová (2000, s. 168–170), sociální práce je odborná činnost, která svými všeobecnými a specifickými metodami poskytuje pomoc lidem při předcházení a řešení jejich nepříznivých životních situací, které vznikly v důsledku jejich zdravotního postižení, věku, selhání výchovné funkce rodiny, absencí sociálních návyků, dlouhodobou nezaměstnaností, migrací atd.

Podle Matouška (2008, s. 200, 201) je sociální práce společenskovední disciplína, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů dětí i dospělých jako je zanedbávání výchovy dětí, nezaměstnanost, delikvence mládeže aj. Sociální práce je nejdůležitější při poskytování sociální pomoci.

Tokárová et (2003, s. 23) uvádí, že sociální práce je vzájemně propojený systém hodnot, teorie a praxe, která se vyvinula z humanitárních a demokratických ideálů a její hodnoty jsou založené na respektování rovnosti a důstojnosti všech lidí.

Gulová uvádí (2011, s. 14): „Sociální práce je to, co dělají sociální pracovníci, ...(nebo to, co prostě jiní – zdravotníci, učitelé, politici, rodiče... nedělají“.

4.1 Sociální práce a její zaměření

Sociální práce je schopna s pomocí svých mechanismů řešit problémy jednotlivců, skupin i celých komunit. Její podstatou bylo a je pomáhat a angažovat se pro potřebné. Napomáhá sociálně znevýhodněným v podobě služby nebo aktivity, která by měla napomoci klientům k tomu, aby si byli schopni pomoci sami. Jejím cílem je především reflexe, zmírňování a následné řešení sociálních problémů. Usiluje o naplnění lidství v pravém slova smyslu (Gulová 2011, s. 14–18).

Metody a přístupy sociální práce

Sociální práce se zabývá jednotlivcem, skupinou i celou komunitou.

V praxi se všechny metody navzájem prolínají a navazují na sebe (Vítková, ed. 2004, s. 398).

V průběhu svého vývoje měla sociální práce různé podoby.

Ve 20. století, jak uvádí Navrátil (2001, s. 14–17), vykrytalizovaly tři odlišné přístupy sociální práce, a to sociální práce jako terapeutická pomoc poskytovaná formou psychoterapie, jejímž cílem je duševní zdraví a pohoda člověka, podpora rozvoje jeho osobnosti. Dále sociální práce jako úsilí o reformu společenského prostředí, jehož snahou je společenská rovnost v různých vrstvách společenského života. A jako sociálně právní pomoc, která závisí na schopnosti zvládat problémy a přístupy, jde o pomoc klientům prostřednictvím poskytování informací, kvalifikovaného poradenství a dalších služeb.

Aktivity sociální práce

Aktivita sociální práce zaměřené na problém buď přímou snahou (kurativní aktivitou) o odstranění faktorů (sociální dávky, zaměstnání, dítě v náhradní rodinné péči atd.), nebo rehabilitační aktivitou, která usnadní klientovu adaptaci v nové situaci.

Aktivita sociální práce zaměřené na klienta a jeho potenciál mohou být rozvojové, zaměřené na růst individuální nebo skupinové schopnosti (rodinné terapie) a vzdělávací, jejichž snahou je informovanost o povaze problému a jeho řešení.

Aktivita sociální práce preventivního charakteru zaměřené na včasné objevení, kontrolu a eliminaci faktorů, které mohou narušovat sociální fungování (Navrátil 2001, s. 17, 18).

Cílová skupina

Jak uvádějí Hroncová, Hudecová a Matulayová (2000, s. 171), cílem sociální práce jsou rodiny, které nefungují, jak mají (dysfunkční, mladé rodiny, rodiny s více dětmi, matky samoživitelky), dále lidé, kteří jsou odkázáni na sociální dávky (nezaměstnaní, senioři, lidé zdravotně znevýhodnění), osoby deviantní (lidé ve výkonu trestu, drogově závislí) a minority (utečenci, národnostní menšiny, etnické skupiny).

V České republice se po roce 1989 začínají objevovat do té doby okrajové nebo nové sociální problémy, které bylo nutné začít řešit.

Podle Gulové (2011, s. 14–18) se v současné době sociální práce zabývá tématem migrace, soužitím menšin s většinovou společností, deprivacním vlivem velkých měst, nezaměstnaností, diskriminací, chudobou či ženskými právy a dalšími. Aktuálním tématem současnosti je otázka dětských práv, neboť děti patří mezi nejohroženější skupinu, a dále téma rovnosti příležitostí, které nabízí narovnání některých životních podmínek sociálně znevýhodněných skupin.

Začínají se objevovat nové sociální patologie, které se objevují jak v rodinách, tak i ve větších společenstvích. Tyto patologie vstupují do prostředí školní výchovy i pedagogiky volného času a pedagogičtí pracovníci nejsou schopni některé sociální problémy žáků a studentů v rámci své pedagogické práce zvládat. Mezi nežádoucí společenské jevy, které se objevují v prostředí školy, v mimoškolních zařízeních i v rodinách patří záškoláctví, agrese, šikana, delikvence mladistvých, drogová závislost, ale i chudoba, nezaměstnanost nebo rozvodovost rodičů. Pro učitele je nesnadné odhalit příčiny těchto jevů a jsou bezradní

v mnoha případech týrání dětí, které s těmito symptomy přicházejí do školy. Dalším problémem je hledání příčin školní neúspěšnosti dětí, která mnohdy souvisí s jejich rodinnou situací či s konflikty s vrstevníky.

Pro dítě je nejdůležitější včasné rozpoznání problému, který může přispět k jeho efektivní nápravě. První, kdo si může povšimnout, že s dítětem není vše v pořádku, je učitel ve škole. Učitel by měl vědět, jak v takových to případech postupovat, případně předat informace dál. Má-li být práce pedagoga účinná, je nutné vnímat dítě v kontextu jeho prostředí, vztahů a možných sociálních znevýhodnění. Velký vliv na dítě a jeho vývoj může mít nepodnětné až závadné rodinné prostředí, v některých případech i málo bezpečné prostředí školy (viz rodina a prostředí školy).

Spolupracují-li na jednotlivých případech společně učitelé, výchovní poradci, metodici prevence, poradenská zařízení a rodiče, je větší pravděpodobnost úspěšnější intervence ve prospěch dětí (Gulová 2011, s. 9-11).

Ve školách a školských zařízeních fungují poradenské služby, které spolupracují dle potřeby i s dalšími odborníky z řad sociálních pracovníků (OSPOD). V současné době, kdy zde narůstají nežádoucí společenské jevy, je třeba tuto situaci řešit. Možným řešením tohoto problému by mohlo být zřízení nové funkce „školního sociálního pracovníka“ či pedagoga, který v některých zemích pracuje už několik let.

Služby sociální práce a činnost sociálního pracovníka je vymezena v zákoně o sociálních službách 108/2006 Sb. v pozdějším znění zákona č. 401/2012 Sb. Zákon upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči. Upravuje podmínky pro vydávání oprávnění k poskytování sociálních služeb, provádí inspekci její činnosti. Dále zákon upravuje předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka, pracuje-li v sociálních službách, podle zvláštních právních předpisů při pomoci v hmotné nouzi, v sociálně-právní ochraně dětí, ve školách a školských zařízeních, u poskytovatelů zdravotních služeb, ve vězeních, v azylových zařízeních (Zákon č. 108/2006 Sb.).

4.1.1 Sociální pracovník

Matoušek (2008, str. 201) definuje sociálního pracovníka jako pracovníka, který vykonává sociální šetření, poskytuje sociální poradenství, zabezpečuje sociální agendu a řeší sociálně-právní problémy. Provádí analytickou a koncepční činnost v sociální oblasti, depistáž, poskytuje krizovou pomoc a rehabilitaci. Pomáhá jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám k dosažení či návratu sociálního uplatnění a napomáhá vytvářet příznivé společenské podmínky pro jejich uplatnění

Jeho úkolem je podle Navrátila (2001, s. 11, 12) podporovat klientovo sociální fungování, pomoci mu při obnově nebo získání takových dovedností a informací, které mu pomohou zvládat požadavky prostředí nebo naopak ovlivňovat ty nároky prostředí, které jsou jinak problematické.

Sociální pracovník pracuje s klienty a jejich rodinami, s přirozenými skupinami (party mladých, atd.), dále s uměle vytvořenými skupinami (školní třídy, skupiny lidí žijících v ústavech, atd.), s organizacemi i s komunitami, působí jako odborník na přípravě některých vyhlášek a zákonů nebo jako oponent návrhů (Matoušek, aj. 2003, s. 13).

Zákon o sociálních službách tedy upravuje předpoklady pro výkon sociálního pracovníka v sociálně-právní ochraně dětí, ve školách a školských zařízeních, v azylových zařízeních, ve zdravotnických zařízeních, v sociálních službách, při pomoci v hmotné nouzi. Poskytování základního sociálního poradenství je bezplatné.

4.1.2 Sociální služby

Podle § 32 zákona 108/2006 Sb. sociální služby zahrnují:

- sociální poradenství,
- služby sociální péče,
- služby sociální prevence.

Tyto služby jsou poskytovány jako pobytové spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb, ambulantní, kdy osoba dochází nebo je doprovázena do zařízení sociálních služeb, nebo terénní, kdy jsou tyto služby poskytovány v přirozeném sociálním prostředí klienta.

Sociální poradenství

Základní sociální poradenství (§ 37 zákona č. 108/2006 Sb.) poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace a toto poradenství je základní činností poskytovaných sociálních služeb. Odborné poradenství je zaměřeno na potřeby sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro zdravotně postižené osoby, pro seniory, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí atd. Součástí poradenství je i půjčování kompenzačních pomůcek klientům.

Služby sociální péče

Služby sociální péče pomáhají k fyzické a psychické soběstačnosti klienta a umožňují mu v co nejvyšší možné míře zapojit se do běžného společenského života, v případě špatného stavu umožnit osobám důstojné prostředí a zacházení.

Služby sociální péče: osobní asistence, pečovatelská služba, tísňová péče, průvodcovské a předčitatelské služby, podpora samostatného bydlení, odlehčovací služby, centra denních služeb, denní stacionáře, týdenní stacionáře, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem, chráněné bydlení, služby poskytované ve zdravotnických zařízeních ústavní péče.

Pokud zdravotní postižení dítěte vyžaduje pomoc ve škole, je možné mu se souhlasem ředitele školy a zákonného zástupce poskytnout osobního asistenta. Tato služba je sociální službou spadající pod MPSV a tento osobní asistent není pedagogickým pracovníkem ani zaměstnancem školy (Vyhláška č. 73/2005 Sb. ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb.).

Tato podpurná služba je určena § 39 zákona č. 108/2006 Sb. v pozdějším znění zákona č. 401/2012 Sb. Služba osobní asistence je terénní službou poskytovanou osobám se sníženou soběstačností, z důvodu věku, zdravotního postižení, chronického onemocnění, jejichž situace vyžaduje pomoc druhých.

Osobní asistent napomáhá klientům při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu, při osobní hygieně, při zajištění jejich stravy a chodu domácnosti dále pomáhá klientům při výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, při zprostředkování kontaktu se společenským

prostředím a při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí klienta.

Rodiče využívají služby osobní asistence zejména při doprovodu dětí do školy i ze školy, při jejich převlékání a přezouvání ve škole, případně při účasti dětí na mimoškolních aktivitách.

V současné době je běžnou praxí střídání služby osobního asistenta s funkcí asistenta pedagoga jednou osobou v čase školní výuky. Na rozdíl od osobního asistenta je asistent pedagoga pedagogickým pracovníkem.

Služby sociální prevence

Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osobám, které jsou v krizové sociální situaci těm, jejichž životní návyky a způsob života vede ke konfliktu se společností. Jejím cílem je napomáhat osobám k překonávání jejich nepříznivé sociální situace a prevence vzniku nežádoucích sociálních jevů.

Služby sociální prevence: raná péče, telefonická krizová pomoc, tlumočnické služby, azylové domy, domy na půl cesty, kontaktní centra, krizová pomoc, nízkoprahová denní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny, služby následné péče, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením, sociálně terapeutické dílny, terapeutické komunity, terénní programy, sociální rehabilitace.

Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi (§ 65) je terénní a ambulantní sociální služba, která podporuje rodiny s dítětem nebo více dětmi, které se ocitly v dlouhodobě nepříznivé sociální situaci, a je tím ohrožen vývoj dítěte.

4.1.3 Oddělení sociálně-právní ochrany dětí

Jak uvádí Matoušek (2008, s. 124), Oddělení sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) je státní orgán, který je od roku 2003 součástí obecných úřadů s rozšířenou působností a zabezpečuje dětem sociálně-právní ochranu. Pracovníci oddělení zastupují děti ve funkci opatrovníka při soudních jednáních o úpravě poměrů dítěte, při rozhodování o náhradní

rodinné péči, při určování otcovství a v dalších případech, které se týkají zájmů a práv dětí. Toto oddělení se řídí zákonem o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ve znění zákona č. 505/2012 Sb.

Tento orgán zajišťuje ochranu práv dětí na jejich příznivý vývoj a řádnou výchovu, chrání jejich oprávněné zájmy. Dále napomáhá k obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečuje dětem náhradní rodinné prostředí.

OSPOD řeší situace, kdy rodiče neplní své rodičovské povinnosti, nebo nevykonávají či zneužívají práva dětí. Dále řeší situace, kdy děti zanedbávají školní docházku, užívají alkohol a jiné návykové látky nebo páchají přestupky. Řeší situace při podezření na zneužívání a týrání dětí. Sociální pracovníci OSPOD spolupracují s poradenskými pracovišti škol a školskými zařízeními, s orgány činnými v trestním řízení a policií a dalšími odborníky (Zákon č. 359/1999 Sb. ve znění zákona č. 505/2012 Sb.).

4.2 Školní sociální práce

Sociálně-patologické jevy, které se vyskytují v rodinách některých dětí a žáků škol, jako jsou například kriminalita mladistvých, drogové a jiné závislosti, těhotenství mladistvých, reakce na rozvod rodičů, ale i sociální vyloučení některých rodin, vede k zamyšlení, jak předcházet těmto negativním jevům a dopadům nejen na tyto děti, ale i na jejich spolužáky ve školách a jejich okolí. V současné době toto chování na školách a ve školních zařízeních řeší učitelé, speciální pedagogové, výchovní poradci, případně školní psychologové, pro něž je to velmi zatěžující (Matulayová, Matulayová 2006, s. 101–108).

Jak uvádí Bakošová (1994, s. 47–50), škola a školská zařízení musí dodržovat dané předpisy, pravidla a normy, a je proto obtížné řešit nastalé situace jinak než předpisovým způsobem. Mohou tak vznikat problémy mezi žáky a učiteli při řešení nestandardních výchovných situací. Tím vzniká otázka, zda a jak je škola schopna zvládnout velké množství rozdílných žáků a studentů.

Výchovné problémy, které narušují vzorce požadovaného chování dětí a mládeže, mají své vnitřní a vnější činitele. Toto chování se neshoduje se závaznými normami společenského soužití a vede k porušování platných společenských vztahů.

Nestandardní výchovné situace jsou ty, které se vymykají běžným postupům řešení a školní normy je nezahrnují. Zvládnutí těchto situací, je nutné řešit učiteli okamžitě (neshody, přestupky, nedisciplinovanost atd.).

Nárůst výskytu sociálně-patologických jevů u dětí a mládeže vyžaduje profesionalizaci poskytování sociálně-výchovné pomoci i mimo vyučování. Mezi nejzávažnější sociálně-patologické jevy ve školách a školských zařízeních patří záškoláctví, šikana, drogová závislost, krádeže, delikvence a kriminalita dětí a mládeže.

Školní sociální práce je v České republice novým pojmem, ale v západních zemích, hlavně v Americe, má více než staletou historii.

V Německu vznikla školní sociální práce jako reakce na „poruchovou funkci“ školy, jako odpověď na konfliktní situace a potřeby řešit sociální a osobní problémy žáků. A to v návaznosti na emancipační nároky a stanovila si za úkol to, že sociální práce nemůže být chápána tak, že umožní dětem a studentům hladký průběh školním procesem. Školní sociální práce má formu státní intervence s interpretační a zprostředkovatelskou funkcí, napomáhá při překonávání životních překážek a osobnostnímu rozvoji, také je voláním po zárukách bezproblémového vzdělávání.

Vysoká škola sociální pedagogiky a sociální práce v Berlíně stanovuje úkoly školní sociální práce na přípravu, uskutečňování a vyhodnocování sociálně pedagogických aktivit ve smyslu odborné práce vycházející z mimoškolních aktivit, tedy práce komunitních center (školní kluby, otevřené pracovní dílny, atd.), spolupráce zainteresovaných lidí (učitelů, rodičů), otevřené školy a společenská práce s rodiči.

Škola se zabývá úkoly, které jsou zaměřeny na přípravu, uskutečňování a vyhodnocování sociálně pedagogických aktivit ve vztahu k vyučování. Jedná se školní a sociálně-pedagogické projekty, spolupráci s učiteli, o účast na vyučování a o sociálně-pedagogické poradenství (žák – učitel – rodič).

A zaměřuje se na přípravu, uskutečňování a vyhodnocování sociálně pedagogických aktivit ke škole, zejména na vnitřní poradenské služby, vzdělávání, výzkum a vývoj, na studijní porady a výzkumné a vývojové projekty školní sociální politiky (Bakošová 1994, s. 47, 48).

Dle Matulayové a Matulayové (2006, s. 101–108) je školní sociální pracovník odborníkem na sociální prostředí, rozumí mechanismům jeho vlivu na jednotlivce, ovládá dynamiku malé i velké sociální skupiny, zná rizika a potenciál sociálních vztahů, má poznatky o etiologii ohrožení dětí a mládeže zejména negativním sociálním vlivem a je schopen rozpoznat, jak dané sociální prostředí působí na děti a mládež.

Práce školního sociálního pracovníka je zaměřena na primární prevenci, která je zaměřena na všechny žáky školy, na sekundární prevenci, zaměřenou na ohrožené žáky (děti z málo podnětného nebo nevyhovujícího prostředí, riziková mládež) a terciální prevenci, kdy jsou řešeny sociální i jiné problémy konkrétních žáků.

Náplní práce školního sociálního pracovníka je včasná diagnostika ohroženého dítěte. Diagnostickým nástrojem je pozorování, anamnestický rozhovor, případně návštěva v rodině. Dále je to krizová intervence, práce s rodinou žáků, depistáž žáků v hmotné a sociální nouzi. Sociální pracovník má provádět nápravnou činnost pro dosažení pozitivní změny v životě žáka. Dále uskutečňuje sociální poradenství zaměřené na zjištění příčin vzniku, rozsahu a charakteru hmotné nebo sociální nouze, na poskytnutí informací o možnostech její řešení a pomoc při uplatňování sociální pomoci, ale i poradenství pro rodiče a žáky zaměřené na doporučení poskytnutí odborných poradenských služeb specializovanými pracovišti. Sociální pracovník spolupracuje na vytváření stejných vzdělávacích příležitostí pro všechny děti a spoluvytváří multikulturní prostředí ve školách. Spolupracuje s rodiči žáků metodami sociální práce v kombinaci s metodami edukace dospělých a s odbornými pracovišti při řešení jednotlivých případů.

Školní sociální pracovník pracuje s jednotlivci i s celou skupinou. Specifickou skupinou ve školách je tzv. riziková mládež, u níž je větší riziko sociálního selhání. Zde hraje velkou roli dědičnost, nižší úroveň zdraví a rozumových schopností, poruchy morálního vývoje, dysfunkční rodina, vliv prostředí, absence školní docházky, nezaměstnanost (Matoušek 2008, s. 175).

4.2.1 Školní sociální práce v Americe

Školní sociální práce jako samostatná profese oslavila v roce 2006 100 let své existence. Sociální práce ve školách začala pracovat mezi lety 1906–1907. Počáteční vývoj byl mimo

školní systém, pracovaly zde soukromé agentury a občanské organizace. V roce 1913 byl financován učitelský program a uskutečňovaly se návštěvy ve speciálních odděleních škol.

V 70. letech 20. století se rapidně zvýšil počet sociálních pracovníků. Začal se klást větší důraz na spolupráci s rodinou, veřejností, na práci v mimoškolních aktivitách a na práci s hendikepovanými lidmi.

V roce 1994 byli školní sociální pracovníci zahrnuti do hlavní části americké vzdělávací legislativy, která zahrnovala 8 národních cílů, kde hlavním cílem byla podpora výzkumu, konsenzu a změny v systému zajištění rovnosti vzdělávacích možností pro všechny děti.

V roce 2002 byl tehdejším prezidentem podepsán zákon s názvem „Žádné dítě bez vzdělání“.

Jak se vyvíjela školní sociální práce, tak se také vyvíjely praktické modely, ucelené soubory směrů, které jsou využívány při léčbě. Alderson nabídl 4 modely školních sociálních praktik.

Tradiční klinický model je nejznámějším a nejvíce používaným modelem. Je zaměřen na studenty se sociálními a emočními problémy, které ovlivňují jejich učení. Důležité je dítě a jeho rodina. Škola a její zaměstnanci podávají informace o chování žáka.

Model změny je typ, jehož cílem je škola a školní prostředí, hledání změn, podmínek a praktik vedoucích ke zlepšení. Do diskusí o změnách jsou zapojeni zaměstnanci školy.

Komunitní školní model je především zaměřen na komunity s omezenými ekonomickými zdroji a sníženou socializací. Sociální pracovníci poskytují vzdělávací nabídky a podporují školní programy. Škola vyžaduje průběžné a aktuální informace o sociálních problémech těchto komunit a účinnosti programů na děti.

Model sociálně interakční zdůrazňuje vzájemný vliv jednání jednotlivců a skupin, vztahy mezi dětmi, skupinami dětí, rodinou a komunitou. Školní sociální pracovník pracuje jako prostředník pro hledání cílů a správných řešení.

K dalším modelům patří i Costinův model, který vznikl sloučením různých metod a zdůrazňuje složitost vztahů mezi studenty, školou a komunitou.

V průběhu let lékaři i odborníci hledali řešení neustále měnících se sociálních problémů.

Sociální služby v Americe se od evropských liší větším akceptováním úlohy dobrovolníků a menším zasahováním ze strany státu (Encyclopedia of social work 2008, s. 3–6).

4.3 Sociální práce versus sociální pedagogika

Sociální pedagogika vychází především z pedagogiky a je pedagogickou disciplínou, která vznikla na konci 19. století jako snaha pomoci řešit sociálně výchovné problémy. Po rodině a škole se o sociální pedagogice hovoří jako o třetí výchovné a vzdělávací instituci. Sociální pedagogika je odbornou sociální prací s různými úkoly v oblasti výchovy (Hroncová, Hudecová, Matulayová 2000, s. 28–30).

Dále Hroncová, Hudecová, Matulayová (2000, s. 51, 52) uvádí, že sociální práce vychází především ze sociální pedagogiky, zabývá se řešením sociálních problémů, tedy i sociálně-patologickými jevy a má svá teoretická, ale i praktická řešení.

Sociální práce i sociální pedagogika působí v různých oblastech společenského života, ale jejich práce se často prolíná. Obě napomáhají k nastolení rovnováhy tam, kde selhává rodina a škola při výchově dětí a mládeže.

Současný rozvoj sociální pedagogiky a sociální práce spěje k minimalizaci rozdílů mezi nimi. Sociální práce a sociální pedagogika by měly mezi sebou spolupracovat. Obě mají společný objekt výzkumu (člověka), předmět (sociální aktivita), humanistický přístup a cílové zaměření.

Sociální pedagogika je považována za vědu spíše teoretickou a všeobecnější, která zdůrazňuje sociálně-výchovné aspekty ve vztahu k člověku, který se nachází v sociální nouzi.

Sociální práce je vědou více praktickou a aplikovanou vycházející ze sociální péče ve smyslu praktické činnosti sociálního pracovníka.

Sociální pedagogika je řazena mezi pomáhající profese. A podle Procházky (2012, s. 73–81) by se měla soustředit na sociální podmíněnost výchovného procesu, samotnou výchovu, vztahy mezi prostředím a výchovou i konkrétním prostředím. Dále by se měla věnovat působení médií na výchovný proces, samé profesi sociálního pedagoga a jeho práci v terénu. Sociální pedagogika by se měla zabývat životními, výchovnými a krizovými situacemi a jejich řešením, sociálně výchovným působením v minoritních a rizikových skupinách,

probací a mediací, pomáháním a dobrovolnictvím a také metodami sociálně výchovného působení.

Mezi kompetence sociálního pedagoga náleží kompetence výchovně vzdělávací v oblasti výchovy, sebevýchovy i vzdělávání, kompetence poradenská s nutností zvolení vhodného poradenského přístupu, dále kompetence preventivní, primární, sekundární prevence, manažerská kompetence opravňující k poskytování a koordinování účinné pomoci, reedukační kompetence jako sociální opora pro jedince s cílenou pomocí.

Návrhy a možnosti práce

Na stránkách Ministerstva vnitra České republiky v dokumentu Identifikace zásadních problémů v oblasti sociálního vyloučení dětí jsou popisovány návrhy opatření v této oblasti. Mezi ně patří širší využitelnost pedagogických asistentů, legislativa v redefinici institutu sociálního znevýhodnění, možné zajištění bezplatné dopravy do školy, finance k nákupu potřebných školních pomůcek, vzdělávací programy pro pedagogické pracovníky pracující s těmito dětmi, posílení školních preventivních týmů o sociální pracovníky a sociální pedagogy, organizování mimoškolního času. Dále se do nich zahrnuje vytvoření dotačního programu na mimoškolní výchovu a zájmové vzdělávání (MVČR 2013, s. 40).

Dle Procházky (2012, s. 131) by se sociální pedagog ve škole mohl podílet na přípravě, organizaci a evaluaci preventivních programů, neboť má znalosti primární prevence a také základní vědomosti z oblasti sekundární a terciální prevence.

Speciální pedagogika a sociální pedagogika

Speciální pedagogika se zabývá rozvojem, výchovou a vzděláváním jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami. A jejím cílem je nejen vnitřní vyrovnání se s postižením těchto jedinců, ale i včlenění se přes všechna svá omezení do pracovního procesu a společnosti (Pešatová, Tomická 2007, s. 21).

Sociální práce je praktická činnost, jež zmírňuje a řeší sociální problémy dětí a dospělých.

Sociální pedagogika tedy zkoumá primárně sociální vztahy a řeší problémy spojené s výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny dětí a dospělých.

PRAKTICKÁ ČÁST

Tématem této bakalářské práce je zmapovat systém výchovně poradenských služeb ve školách a školských zařízeních. V předcházející teoretické části byla popsána školská poradenská zařízení, školní poradenské služby a jejich vzájemná provázanost. V následující praktické části se budeme zabývat otázkou, zda je potřeba zavádět do škol další funkci poradenského pracovníka.

5 Cíl praktické části

Hlavním cílem praktické části této práce je zjistit, zda je potřeba a zda je reálné zavedení nové pozice školního sociálního pracovníka či sociálního pedagoga do škol. Úkolem je zjistit, jakou by měl mít případně pracovní náplň, co by mohl ve škole vykonávat a s kým by měl spolupracovat, případně ověřit co eventuálně brání zavedení této pozice. Práce je zaměřena na zjištění, zda poradenské služby ve školách a školských zařízeních dostatečně spolupracují při prevenci a řešení problémů žáků, případně analyzovat možnosti spolupráce speciálních pedagogů, výchovných poradců, školních metodiků prevence, školních psychologů a sociálních pedagogů nebo školních sociálních pracovníků při řešení výchovně vzdělávacích potřeb dětí a žáků.

5.1 Stanovení předpokladů

Autorka na základě cílů stanovila pro tuto práci tyto předpoklady.

P1: Lze předpokládat, že většina respondentů bude spatřovat největší problém ve financování škol pro zřízení požadované funkce „školního sociálního pracovníka“.

P2: Lze předpokládat, že více respondentů bude při řešení výchovně vzdělávacích problémů žáků preferovat speciálního pedagoga a školního psychologa než „školního sociálního pracovníka“.

6 Použité průzkumné metody

Pro získání odpovědi na výzkumné otázky byla použita metoda dotazníku. Cílem dotazníku bylo získat odpovědi na otázky týkající se školního sociálního pracovníka (pedagoga) coby možné nové pedagogické funkce ve školách a školských zařízeních.

Dotazník je určen učitelům, speciálním pedagogům, školním psychologům a sociálním pracovníkům. Dotazník je složen z 21 položek (viz příloha č. 1), deset otázek je uzavřených, čtyři otázky jsou škálové, sedm otázek je informačních.

Tento dotazník byl daný a je součástí projektu „Školní sociální pracovník v ČR“.

6.1 Dotazník

Dotazník je v pedagogice nejrozšířenější výzkumnou technikou pro zjišťování údajů. Je to písemné dotazování a získávání písemných odpovědí. Dotazník je určen pro hromadné získávání údajů o velkém počtu odpovídajících. Lze jím získat velké množství informací při malé investici času (Gavora 2010, s. 121).

Dotazník má své výhody a nevýhody. Výhodou dotazníku je jeho rychlá a snadná administrace při možnosti oslovení většího počtu respondentů, a tím získání značného množství údajů, možnost získávání informací, které nelze získat jinou technikou, a údaje lze díky němu kvantifikovat. Výhodou je také anonymita respondentů.

Nevýhodou u dotazníku je subjektivita výpovědí. Respondent se může vyhnout otázce a nemusí mu vyhovovat zadané dotazy, může dojít také i ke zkreslení odpovědí. Přesnost vymezených otázek a variant odpovědí striktně omezuje prostor pro odpovědi respondenta a nemožnost lepšího vysvětlení otázky v případě, kdy nebudeme sami zadávat dotazník (Skutil 2011, s. 80-81).

U dotazníků musí být jasná formulace otázek tak, aby jim všichni respondenti rozuměli. Široké znění otázek vede ke značně volným odpovědím.

Kladené otázky by měly být smysluplné. Nejlépe je klást takové otázky, na které dotazování dovedou odpovědět, tedy tvořit jednoduché otázky a otázkám, které vzbuzují předpojatost, je nutné se vyhnout (Skutil 2011, s. 81, 82).

7 Průběh průzkumu

Ke zjištění dat byl použit převzatý dotazník „Školní sociální pracovník v ČR“. Průzkum probíhal na podzim roku 2012. Respondenty tohoto průzkumu byli pedagogičtí pracovníci základních škol v okrese Litoměřice. Autorka osobně navštívila a požádala respondenty o vyplnění dotazníku, takže měla zpětnou vazbu a reakce na otázky v dotazníku. Bylo osloveno 55 respondentů a návratnost dotazníků byla 50, což je 91 procent.

7.1 Popis zkoumaného vzorku

Na dotazník odpovědělo 43 žen a 7 mužů. Mužů bylo tedy pouze 6 procent z celkového počtu dotazovaných. To potvrdilo, že v našem školství pracují převážně ženy.

Informace o věkovém složení a délce praxe respondentů, jsou uvedeny v následující tabulce č. 1.

Tabulka č. 1: **Věkové složení a délka praxe respondentů**

Věk	Počet respondentů	Průměrná délka praxe
25 až 30 let	1	4 roky
31 až 40 let	12	10,6 let
41 až 50 let	18	21,9 let
51 až 60 let	17	27,8 let

Na tuto otázku odpovědělo 48 dotazovaných. Nejvíce je zastoupena věková kategorie 41 až 50 let a dále věková skupina 51 až 60 let. Z tohoto přehledu je zřejmé, že do současných škol mladí pedagogové nepřichází. Je otázkou, zda jsou ve školách volná místa nebo toto zaměstnání pro ně není finančně zajímavé.

V další tabulce je uveden přehled dosaženého vzdělání respondentů a místo, kde působí.

Tabulka č. 2: **Dosažené vzdělání, zaměstnavatel, kraj**

Vzdělání	Počet	Vyjádření v %	Zaměstnavatel škola	Kraj Ústecký
Středoškolské s maturitou	3	6	3	3
1. stupeň vysokoškolského studia (Bc.)	3	6	3	3
2. stupeň vysokoškolského studia (Mgr., Ing.)	43	86	43	43
3. stupeň vysokoškolského studia a vyšší	1	2	1	1
Celkem odpovědí	50	100	50	50

Z celkového počtu 50 respondentů má nejvíce dotázaných druhý stupeň pedagogického vzdělání a všichni jsou zaměstnanci školy.

V následující tabulce je přehled pracovních pozic respondentů, které ve škole vykonávají.

Tabulka č. 3: **Pracovní zařazení respondenta**

Pracovní zařazení	Z celkového počtu 50	Vyjádřeno v (%)
Učitel	49	98
Speciální pedagog	11	22
Školní metodik prevence	6	12
Výchovný poradce	7	14
Ředitel školy	3	6
Zástupce školy	5	10
Školní psycholog	1	2

Z výše uvedené tabulky je zjevné, že učitelé běžně vykonávají několik funkcí najednou. Není výjimkou, že vedle učitele respondent vykonává funkci zástupce ředitele, je speciální pedagog, školní metodik prevence i výchovný poradce. Jeden respondent je školním psychologem.

7.2 Vyhodnocení dotazníku – Školní sociální pracovník v ČR

Otázky číslo 1.–6. jsou uzavřené a vypovídají o možných funkcích školního sociálního pracovníka.

Otázka č. 1: **Kdo by měl zejména posuzovat rodinné prostředí žáků v případě problémů?**

Tabulka č. 4: Kdo by měl zejména posuzovat rodinné prostředí žáků v případě problémů

Kdo?	Počet odpovědí	Vyjádřeno v (%)
Učitel	9	18
Speciální pedagog	0	0
Školní psycholog	5	10
Sociální pracovník	36	72
Jiná odpověď	0	0

Dle odpovědí respondentů by rodinné prostředí žáků a studentů v případě problémů, měl posuzovat sociální pracovník. „Pro“ se vyjádřilo 72 procent. Naopak speciální pedagog nebyl vybrán ani v jednom případě. V odpovědích respondentů je zmínka o spolupráci učitele s OSPODem.

Otázka č. 2: **Kdo by měl zejména organizovat preventivní aktivity zaměřené na prevenci sociálně patologických jevů ve škole?**

Tabulka č. 5: Kdo by měl zejména organizovat preventivní aktivity zaměřené na prevenci sociálně patologických jevů ve škole

Kdo?	Počet odpovědí	Vyjádřeno v (%)
Učitel	20	40
Speciální pedagog	12	24
Školní psycholog	8	16
Sociální pracovník	8	16
Jiná odpověď	2	4

Z tabulky je zřejmé, že podle respondentů by aktivity zaměřené na prevenci sociálně patologických jevů ve školách měli organizovat především učitelé (40 procent). V dotazníku

respondenti postrádali nabídku školního metodika prevence, který má s touto problematikou zkušenosti.

Otázka č. 3: Kdo by měl zejména spolupracovat s rodinou žáka, orgány sociální péče a jinými institucemi a organizacemi?

Tabulka č. 6: Kdo by měl spolupracovat s rodinou žáka, orgány sociální péče a jinými institucemi a organizacemi

Kdo?	Počet odpovědí	Vyjádřeno v (%)
Učitel	25	50
Speciální pedagog	5	10
Školní psycholog	4	8
Sociální pracovník	15	30
Jiná odpověď	1	2

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že učitel s 50 procenty odpovědí, by měl spolupracovat s rodiči žáků a studentů, s orgány sociální péče a jinými institucemi a organizacemi. Dále 30 procent odpovědělo, že by to měl být sociální pracovník. Stejně jako u předchozí otázky je zde zmiňován školní metodik prevence.

Otázka č. 4: Kdo by měl zejména zabezpečovat poradenství žákům, rodičům, ale i učitelům a dalším pracovníkům školy o systému sociálního zabezpečení a sociálně-právní ochrany dětí a mládeže?

Tabulka č. 7: Kdo by měl zabezpečovat poradenství žákům, rodičům, ale i učitelům a dalším pracovníkům školy v systému sociálního zabezpečení a sociálně-právní ochrany dětí a mládeže

Kdo?	Počet odpovědí	Vyjádřeno v (%)
Učitel	10	20
Speciální pedagog	4	8
Školní psycholog	4	8
Sociální pracovník	31	62
Jiná odpověď	1	2

Jak vyplývá z tabulky, 62 procent respondentů odpovědělo, že sociální pracovník by měl být tím, kdo by měl zabezpečovat poradenství žákům, jejich zákonným zástupcům a učitelům a dalším pedagogickým pracovníkům ve škole v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Dalším,

kdo by měl poradenství zajišťovat, je učitel s 20 procenty odpovědí. Také u této otázky je zmiňován školní metodik prevence.

Otázka č. 5: Kdo by měl zejména pomáhat žákům s emočními problémy, problémovým a poruchovým chováním v zapojení do vrstevnické skupiny?

Tabulka č. 8: Kdo by měl pomáhat žákům s emočními problémy, problémovým a poruchovým chováním v zapojení do vrstevnické skupiny

Kdo?	Počet odpovědí	Vyjádřeno v (%)
Učitel	10	20
Speciální pedagog	11	22
Školní psycholog	29	58
Sociální pracovník	0	0
Jiná odpověď	0	0

Jak vyplývá z tabulky, 58 procent respondentů odpovědělo, že školní psycholog je tím, kdo by měl pomáhat žákům s emočními problémy, s problémovým a poruchovým chováním a v zapojení se do vrstevnické skupiny. Činnost školního psychologa je definována ve vyhlášce č. 116/2011 Sb. 22 procent respondentů odpovědělo, že při řešení tohoto problému by měl pomoci dětem speciální pedagog.

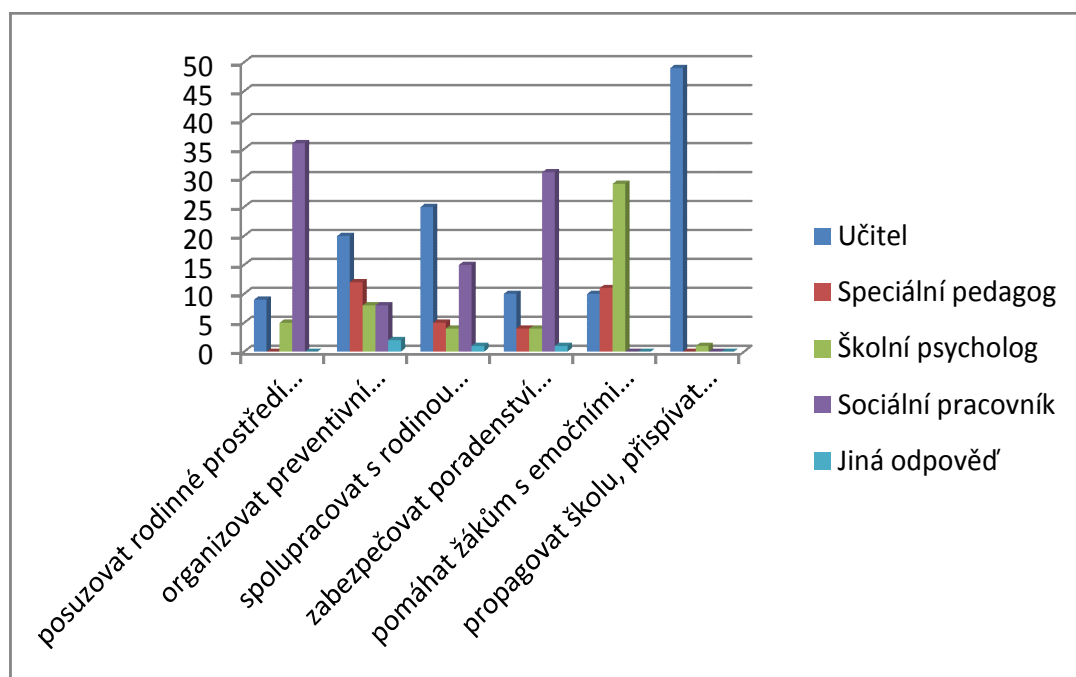
Otázka č. 6: Kdo by měl zejména propagovat školu, přispívat k jejímu pozitivnímu obrazu na veřejnosti?

Tabulka č. 9: Kdo by měl propagovat školu, přispívat k jejímu pozitivnímu obrazu na veřejnosti

Kdo?	Počet odpovědí	Vyjádřeno v (%)
Učitel	49	98
Speciální pedagog	0	0
Školní psycholog	1	2
Sociální pracovník	0	0
Jiná odpověď	0	0

U této otázky byla jednoznačná odpověď. 98 procent respondentů odpovědělo, že učitel je ten, kdo má zejména propagovat školu a přispívat k jejímu pozitivnímu obrazu. V poznámkách respondentů je správně uvedeno, že toto by měli dělat všichni pracovníci školy.

V následujícím grafu je přehled odpovědí na jednotlivé otázky 1. -6.

Graf č. 1: Kdo by měl posuzovat a řešit jednotlivé problémy a otázky

Jak je vidět z výše uvedeného grafu, sociální pracovník by měl být podle respondentů nápomocen zejména při řešení otázek spojených s posuzováním rodinného prostředí žáků, naskytnou-li se nějaké problémy a při zabezpečování poradenství žákům, zákonným zástupcům i pedagogům v systému sociálního zabezpečení a sociálně-právní ochrany dětí a mládeže.

Učitel by měl zejména propagovat školu a přispívat k jejímu pozitivnímu obrazu, měl by spolupracovat s rodinou žáka a dalšími institucemi při řešení závažných problémů žáka a organizovat preventivní aktivity zaměřené na prevenci. A emoční problémy, problémové a poruchové chování žáků by měl řešit zejména školní psycholog.

Otázka č. 7: Považujete za žádoucí, aby se na řešení následujících problémů žáků podíleli i školní sociální pracovníci?

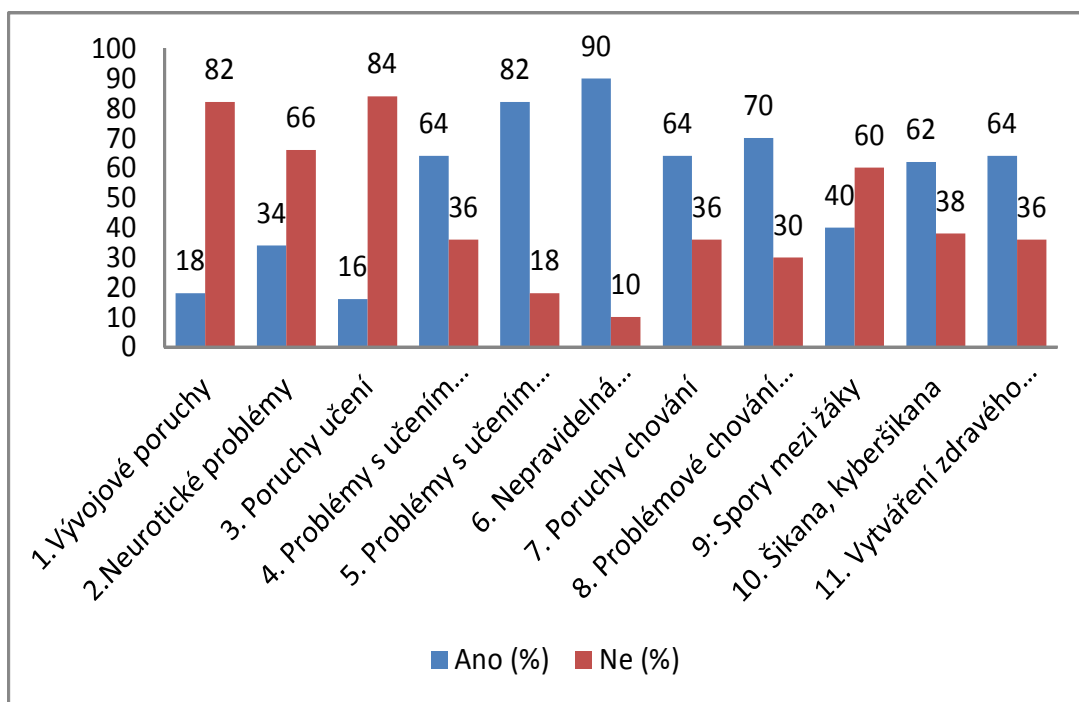
Tabulka č. 10: Na řešení jakého problému by se měl podílet sociální pracovník

	Problém	Ano	Ne
1	Vývojové poruchy	9	41
2	Neurotické problémy	17	33
3	Poruchy učení	8	42
4	Problémy s učením vyplývající z odlišného jazykového a kulturního prostředí žáka	32	18
5	Problémy s učením vyplývající ze sociálně znevýhodněného prostředí rodiny žáka	41	9
6	Nepravidelná docházka do školy, opakované opožděné příchody, záškoláctví	45	5
7	Poruchy chování	32	18
8	Problémové chování žáků ve vztahu k autoritám	35	15
9	Spory mezi žáky	20	30
10	Šikana, kyberšikana	31	19
11	Vytváření zdravého sociálního klimatu ve škole	32	18

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že školní sociální pracovník by se mohl zabývat nejvíce problémem nepravidelné docházky žáků a studentů do škol, jejich opožděnými příchody a záškoláctvím (45 kladných odpovědí). Dále by se měl věnovat problémům s učením vyplývajícím ze sociálně znevýhodněného prostředí rodin žáků. Dalším, čím by se mohl školní sociální pracovník zabývat, jsou poruchy chování i poruchy chování ve vztahu k autoritám,

problémy s učením, které vyplývají z odlišného jazykového a kulturního prostředí žáka, šikana a kyberšikana a v neposlední řadě i vytváření zdravého sociálního klimatu ve škole. Školní sociální pracovník by se neměl zajímat o poruchy učení u dětí, o jejich vývojové poruchy a neurotické problémy, ale ani o spory mezi žáky.

Pro lepší přehlednost jsou zjištěné údaje znázorněny v následujícím grafu č. 2.

Graf č. 2: Přehled problémů, kterými by se mohl zabývat školní sociální pracovník

Jak je vidět z grafu, primárně by se školní sociální pracovník měl zabývat problémem nepravidelné docházky žáků do škol, pozdními příchody a záškoláctvím (92 procent kladných odpovědí). Povinností zákonných zástupců vyplývající ze zákona je zajištění docházky žáka do školy. Při nedodržování této povinnosti by odpovědnost měli nést oni a řešit tento problém by měl případně OSPOD.

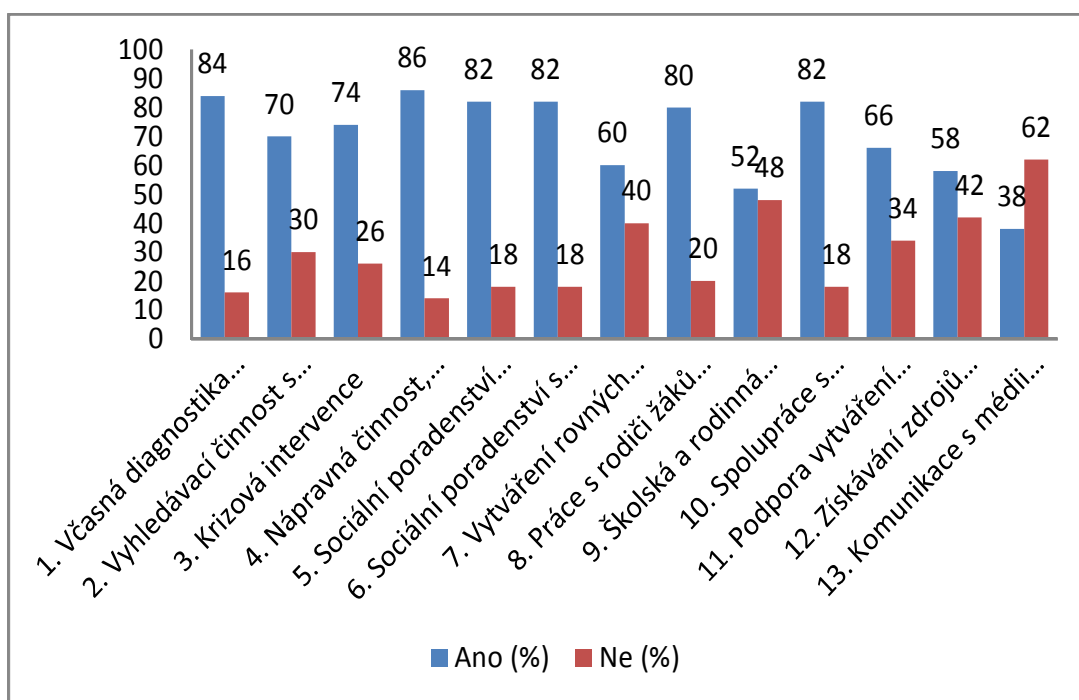
Otázka č. 8: **Přispěly by ke zvýšení školské úspěšnosti žáků následující činnosti školních sociálních pracovníků?** Označte ano/přispěli by anebo ne/nepřispěli by.

Tabulka č. 11: Která činnost školního sociálního pracovníka přispěje ke zvýšení školní úspěšnosti žáků

	Činnost	Ano	Ne
1	Včasná diagnostika ohrožení žáka	42	8
2	Vyhledávací činnost s cílem vyhledávání žáků v hmotné a sociální nouzi	35	15
3	Krizová intervence	37	13
4	Nápravná činnost, která představuje souhrn postupů na dosažení pozitivní změny v konání žáka s cílem zmírnit hmotnou nebo sociální nouzi	43	7
5	Sociální poradenství zaměřené na zjištění rozsahu a charakteru hmotné nebo sociální nouze, na zjištění příčin jejího vzniku, na poskytnutí informací o možnostech řešení a na usměrnění rodičů při volbě a uplatňování forem sociální pomoci	41	9
6	Sociální poradenství s cílem doporučit poskytnutí odborných poradenských služeb specializovanými institucemi rodičům a žákům	41	9
7	Vytváření rovných příležitostí ve vzdělávání pro žáky ze sociálně vyloučených skupin	30	20
8	Práce s rodiči žáků metodami sociální práce v kombinaci s metodami edukace dospělých	40	10
9	Školská a rodinná mediace	26	24
10	Spolupráce s vybranými institucemi při řešení individuálních případů	41	9
11	Podpora vytváření multikulturního prostředí ve škole	33	17
12	Získávání zdrojů například projektovou činností či medializací	29	21
13	Komunikace s médii a jinými organizacemi v oblasti sociálních služeb s pověřením zřizovatele	19	31

S výjimkou jedné převažuje u všech položených otázek kladná odpověď, tedy všechny uvedené činnosti školního sociálního pracovníka by přispěly ke zvýšení školské úspěšnosti žáků. Nejvíce kladných odpovědí (43, 42 a 41) je u činnosti 4, 1, 5, 6, 10. Jde o nápravnou činnost, která představuje souhrn postupů na dosažení pozitivní změny v konání žáka s cílem zmírnit jeho hmotnou nebo sociální nouzi, o včasnou diagnostiku ohroženého žáka. Dále bylo zmíněno sociální poradenství zaměřené na zjištění rozsahu a charakteru hmotné nebo sociální nouze rodiny, na zjištění příčin jejího vzniku, na poskytnutí informací o možnostech řešení této situace a na usměrnění rodičů při volbě a uplatňování forem sociální pomoci. Školní sociální pracovník by neměl podle respondentů komunikovat s médii a dalšími organizacemi ohledně sociálních služeb.

Pro přehlednost jsou zjištěné údaje znázorněny v následujícím grafu č. 3

Graf č. 3: Možné činnosti školních sociálních pracovníků, které by přispěly k úspěšnosti žáků

Jak vyplývá z grafu, sociální pracovník by měl řešit problémy, které jsou v jeho kompetenci a ne v kompetenci školských poradenských pracovišť. Respondenti se vyjádřili k tomu, že školní sociální pedagog by se měl zabývat otázkami hmotné a sociální nouze u dětí a jejich zákonných zástupců, otázkou diagnostiky ohrožených dětí (spolupráce se školou, dětskými lékaři).

Otázka č. 9: S kterými cílovými skupinami by měl pracovat školní sociální pracovník

Tabulka č. 12: Cílové skupiny, s kterými by měl pracovat školní sociální pracovník

	Cílová skupina	Ano	Ne
1	se žáky	44	6
2	s rodiči	47	3
3	s učiteli	46	4
4	se speciálními pedagogy	42	8
5	s asistenty učitelů	38	12
6	s psychology	40	10
7	se sociálními pracovníky	45	5
8	s odděleními sociálně-právní ochrany	45	5
9	se soudy	28	22
10	s policií	37	13
11	s organizacemi občanské společnosti: občanská sdružení, neziskové organizace...	27	23
12	s církvemi	14	36

Školní sociální pracovník by měl dle odpovědí respondentů spolupracovat zejména s rodiči, tedy zákonnými zástupci žáků, dále s učiteli a dalšími pedagogickými pracovníky, psychology a odděleními sociálně-právní ochrany dětí, sociálními pracovníky i dětmi. Kromě církve, by měl školní sociální pracovník spolupracovat se všemi výše uvedenými cílovými skupinami.

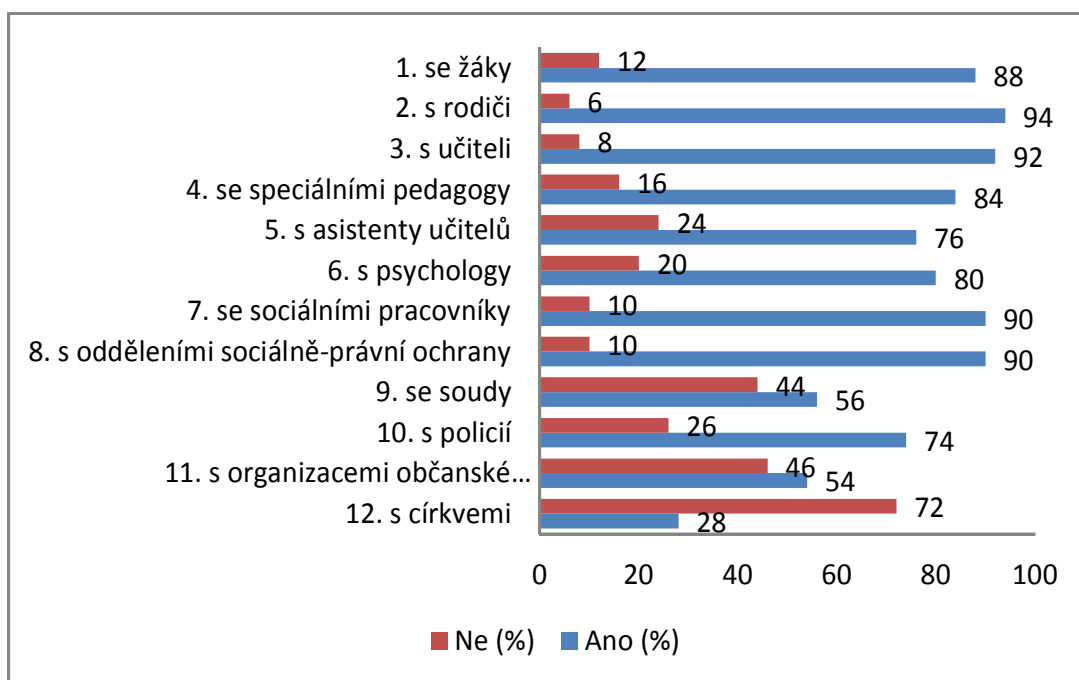
Otázka č. 10: S kterými cílovými skupinami by měl pracovat školní speciální pedagog?

Tabulka č. 13: Cílové skupiny, s kterými by měl spolupracovat školní speciální pedagog

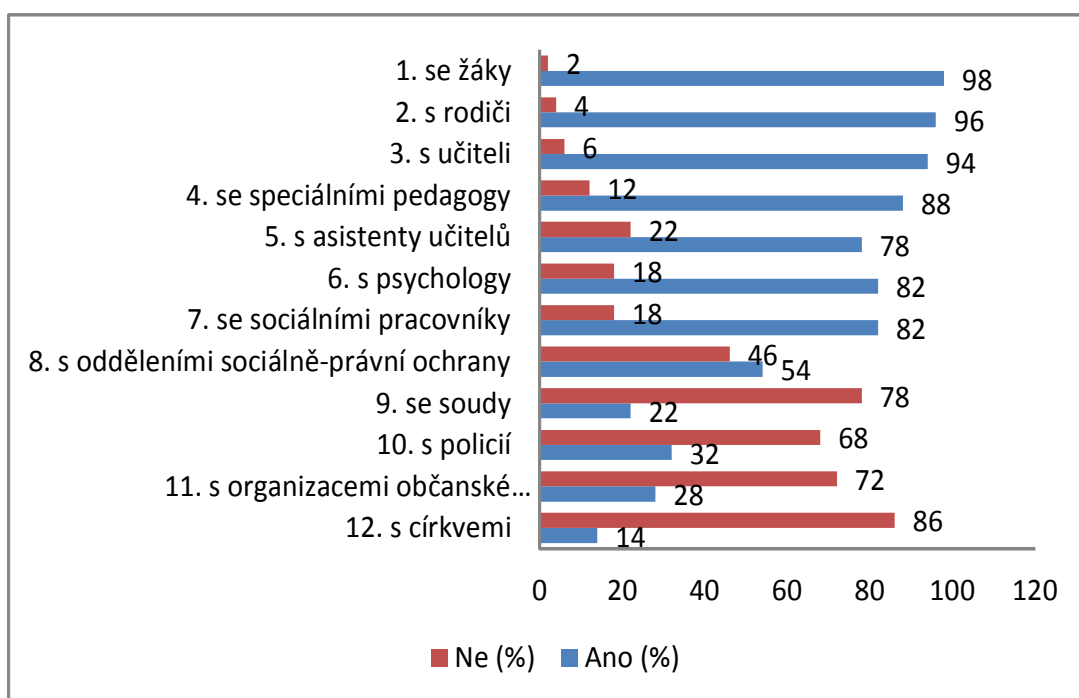
	Cílová skupina	Ano	Ne
1	se žáky	49	1
2	s rodiči	48	2
3	s učiteli	47	3
4	se speciálními pedagogy	44	6
5	s asistenty učitelů	39	11
6	s psychology	41	9
7	se sociálními pracovníky	41	9
8	s odděleními sociálněprávní ochrany	27	23
9	se soudy	11	39
10	s policií	16	34
11	s organizacemi občanské společnosti: občanská sdružení, neziskové organizace...	14	36
12	s církvemi	7	43

Z tabulky je vidět, že speciální pedagog by měl spolupracovat zejména se žáky a jejich zákonnými zástupci, s učiteli, speciálními pedagogy, psychology a s asistenty pedagogů. Další spolupráci respondenti vidí se sociálními pracovníky a s OSPODem. Školní speciální pedagog by neměl spolupracovat s církví, se soudy, ani s policií a dále ne s občanskými společnostmi. Náplň práce speciálního pedagoga je popsána v teoretické části (Pracovník školních poradenských pracovišť) a je vymezena zákonem o pedagogických pracovnících.

Pro přehlednost jsou tabulky č. 12 a č. 13 níže zpracovány graficky.

Graf č. 4: Cílové skupiny spolupráce se školním sociálním pracovníkem

Graf č. 5: Cílové skupiny, se kterými by měl spolupracovat školní speciální pedagog

Jak plyne z grafu č. 4, 94 procent respondentů předpokládá, že by školní sociální pracovník měl nejvíce spolupracovat se zákonnými zástupci žáků, 92 procent respondentů

vyjádřilo nutnost spolupracovat s učiteli a 90 procent vyjadřuje nutnost spolupráce s dalšími sociálními pracovníky. Naopak spolupráci s církví si respondenti nepřejí.

Graf č. 5 vypovídá o tom, že školní speciální pedagog bude dle respondentů nejvíce pracovat s dětmi (98 procent), jejich zákonnými zástupci (96 procent) a s dalšími pedagogickými a poradenskými pracovníky školy. Speciální pedagog by měl spolupracovat při řešení obtíží i se sociálním pracovníkem a s OSPODem. Na rozdíl od školního sociálního pracovníka by speciální pedagog dle respondentů neměl spolupracovat s policií, se soudy, s občanskými společnostmi a také ne s církví.

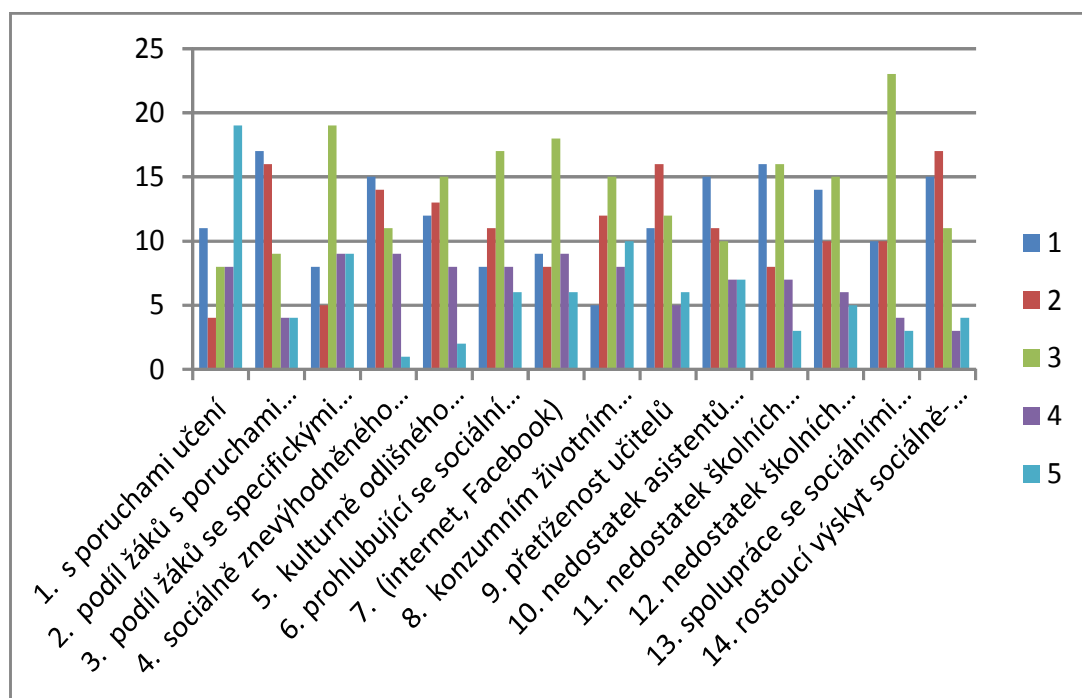
Otázka č. 11: **Prosím přečtěte si seznam argumentů ve prospěch ustavení pracovní pozice školních sociálních pracovníků. Za jaké důležité je považujete?** Při hodnocení použijte známky 1–5, přičemž 1 znamená „velmi důležité“ a 5 „absolutně nedůležité“.

Tabulka č. 14: Argumenty ve prospěch ustavení pracovní pozice školních sociálních pracovníků

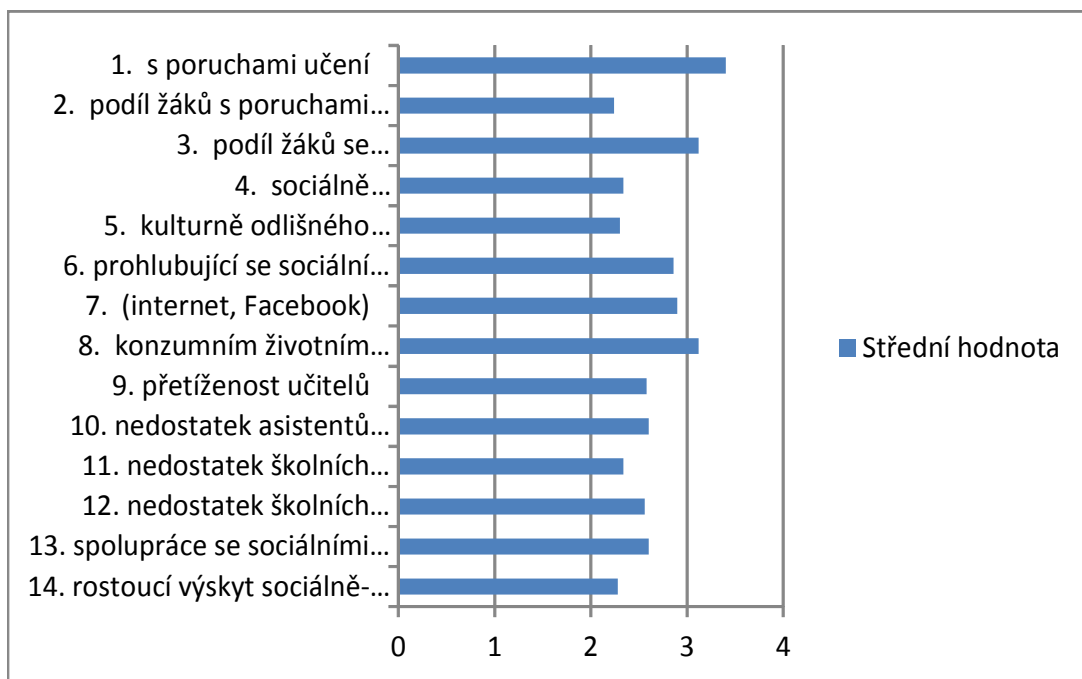
	Argumenty	1	2	3	4	5	Střední hodnota
1	zvyšující se podíl žáků s poruchami učení	11	4	8	8	19	3,4
2	zvyšující se podíl žáků s poruchami chování	17	16	9	4	4	2,24
3	zvyšující se podíl žáků se specifickými vzdělávacími potřebami/zdravotní znevýhodnění	8	5	19	9	9	3,12
4	zvyšující se podíl žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí	15	14	11	9	1	2,34
5	zvyšující se podíl žáků z kulturně odlišného prostředí	12	13	15	8	2	2,3
6	prohlubující se sociální nerovnost ve třídách, školách	8	11	17	8	6	2,86
7	zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí a mládeže způsobené rozvojem informačně komunikačních technologií (internet, Facebook)	9	8	18	9	6	2,9
8	zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí a mládeže konzumním životním stylem	5	12	15	8	10	3,12
9	přetíženost učitelů	11	16	12	5	6	2,58
10	nedostatek asistentů učitelů	15	11	10	7	7	2,6
11	nedostatek školních psychologů zaměstnaných na úvazek ve školách	16	8	16	7	3	2,34
12	nedostatek školních speciálních pedagogů zaměstnaných na úvazek ve školách	14	10	15	6	5	2,56
13	rostoucí potřeba spolupráce se sociálními pracovníky oddělení sociálně-právní ochrany	10	10	23	4	3	2,6
14	rostoucí výskyt sociálně-patologických jevů ve škole	15	17	11	3	4	2,28

Z výsledných hodnot lze vyčíst, že největším argumentem pro ustanovení pozice školního sociálního pracovníka je zvyšující se podíl žáků s poruchami učení, rostoucí výskyt sociálněpatologických jevů ve škole a zvyšující se podíl žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí. Dalším argumentem je nedostatek asistentů pedagogů, nedostatek školních speciálních pedagogů a školních psychologů.

Pro přehlednost je tabulka zpracována graficky.

Graf č. 6: Přehled argumentů ve prospěch ustanovení pozice školního sociálního pracovníka.

Graf č. 7: Střední hodnoty z tabulky č. 14

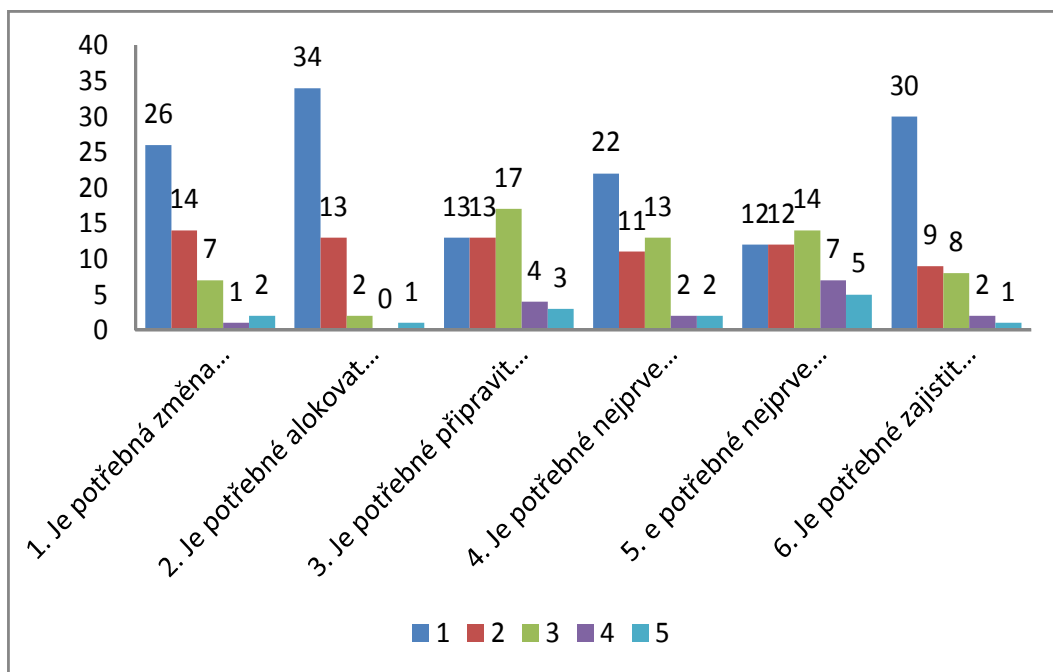
Stejné výsledky lze vyčíst i ze středních hodnot viz graf č. 7. Největším argumentem pro zřízení funkce školního sociálního pracovníka je dle respondentů zvyšující se podíl žáků s poruchami chování (střední hodnota 2,24) a rostoucí výskyt patologických jevů ve školách (střední hodnota 2,28).

Otázka č. 12: **Které podmínky by měly být splněny, aby mohla být ustavena pracovní pozice školních sociálních pracovníků?** Při hodnocení použijte známky 1–5, přičemž 1 znamená „velmi důležité“ a 5 „absolutně nedůležité“.

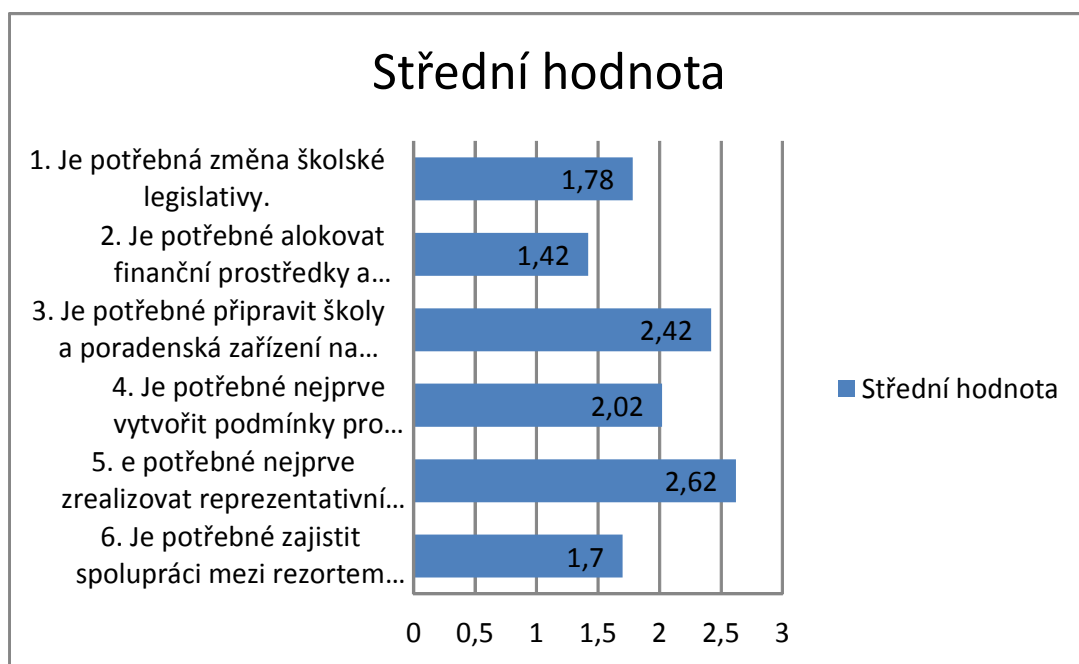
Tabulka č. 15: Podmínky k ustanovení pracovní pozice školního sociálního pracovníka

	Podmínky	1	2	3	4	5	Střední hodnota
1	Je potřebná změna školské legislativy.	26	14	7	1	2	1,78
2	Je potřebné alokovat finanční prostředky a zajištění mzdových nároků školských sociálních pracovníků.	34	13	2	0	1	1,42
3	Je potřebné připravit školy a poradenská zařízení na zavedení nové profese.	13	13	17	4	3	2,42
4	Je potřebné nejprve vytvořit podmínky pro získání kvalifikace pro výkon školské sociální práce.	22	11	13	2	2	2,02
5	Je potřebné nejprve zrealizovat reprezentativní výzkumy, které prokáží potřebu školské sociální práce v ČR.	12	12	14	7	5	2,62
6	Je potřebné zajistit spolupráci mezi rezortem školství a sociálních věcí.	30	9	8	2	1	1,7

Z tabulky je zřejmé, že pro ustanovení pracovní pozice školního sociálního pracovníka či pedagoga je podle respondentů nejvíce potřebné alokovat finanční prostředky a zajištění jejich mzdových nároků, dále je nutná změna školské legislativy. K zajištění této pozice je potřeba zajistit spolupráci mezi resortem školství a sociálních věcí.

Graf č. 8: Potřebné podmínky k ustanovení pozice školního sociálního pedagoga

Graf č. 9: Střední hodnoty k tabulce č. 15

Tento graf potvrzuje to, co bylo řečeno výše. Podmínkou pro ustanovení pozice školního sociálního pracovníka by bylo nutné alokovat finanční prostředky (střední hodnota 1,42) a důležitá je i vzájemná spolupráce resortu školství a sociálních věcí (střední hodnota 1,7).

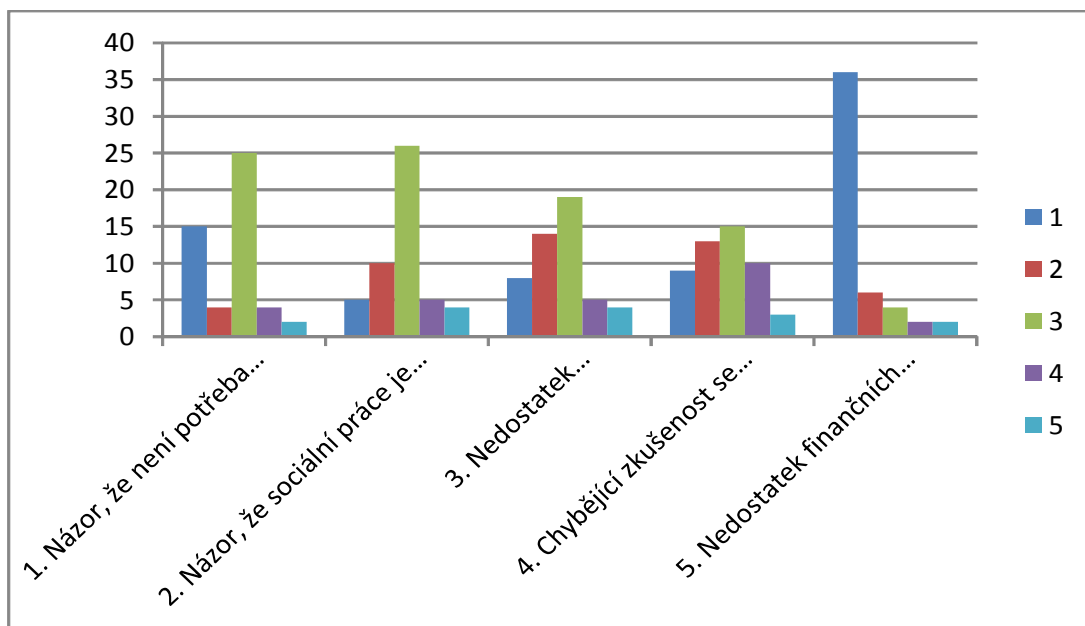
Otázka č. 13: **Které překážky podle Vás brání ustavení pracovní pozice školních sociálních pracovníků:** Při hodnocení použijte známky 1–5, přičemž 1 znamená „velmi důležité“ a 5 „absolutně nedůležité“.

Tabulka č. 16: Překážky, které brání k ustanovení pracovní pozice školního sociálního pracovníka

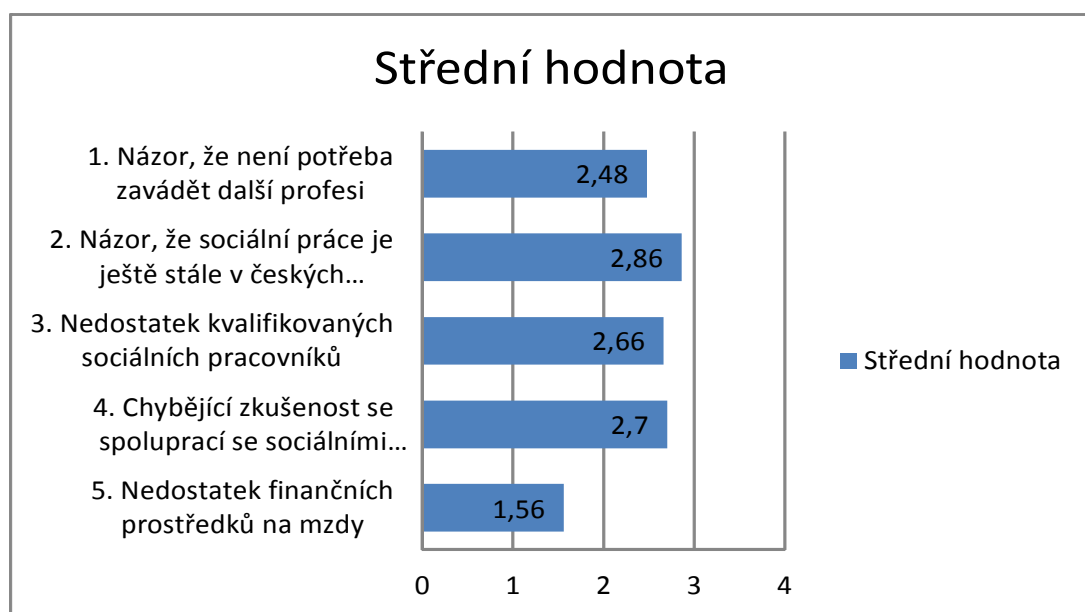
	Překážky	1	2	3	4	5	Střední hodnota
1	Názor, že není potřeba zavádět další profesi	15	4	25	4	2	2,48
2	Názor, že sociální práce je ještě stále v českých podmínkách nedostatečně rozvinutou profesí	5	10	26	5	4	2,86
3	Nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků	8	14	19	5	4	2,66
4	Chybějící zkušenost se spoluprací se sociálními pracovníky při řešení problémů žáků	9	13	15	10	3	2,7
5	Nedostatek finančních prostředků na mzdy	36	6	4	2	2	1,56

Z tabulky lze vyčíst, že 36 respondentů považuje za velmi důležité to, že v resortu školství je už takhle nedostatek finančních prostředků na mzdy. Dále mají respondenti názor, že není potřeba zavádět další profese do školství.

Pro přehlednost je níže uveden graf.

Graf č. 10: Překážky bránící ustanovení pozice školního sociálního pracovníka

Graf č. 11: Střední hodnoty k tabulce č. 16

V grafu č. 11 jsou uvedeny střední hodnoty z výše uvedené tabulky. Tyto výsledky potvrzují názor respondentů, že ve školství je nedostatek finančních prostředků na mzdy (střední hodnota 1,56) a není potřeba zavádět další profesi do resortu školství (střední hodnota 2,48).

Otázka č. 14: **Které překážky podle Vás brání ustavení pracovní pozice školních sociálních pracovníků na úrovni odborných zaměstnanců škol, školských zařízení a oddělení sociálně-právní ochrany dětí:** Při hodnocení použijte známky 1–5, přičemž 1 znamená „velmi důležité“ a 5 „absolutně nedůležité“.

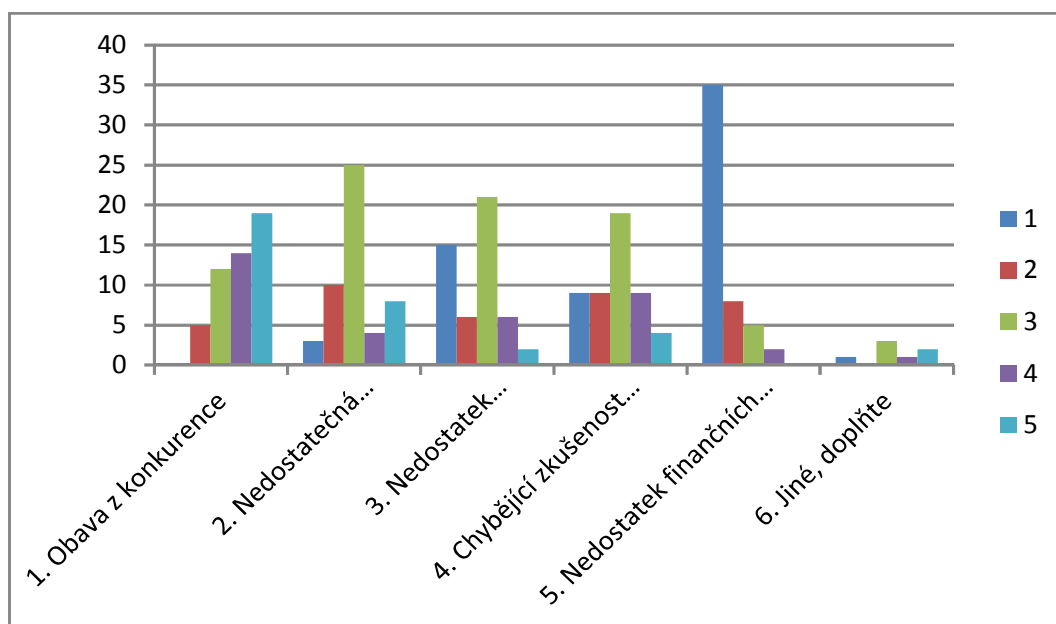
Tabulka č. 17: Překážky, které brání k ustanovení pracovní pozice školního sociálního pracovníka na úrovni odborných zaměstnanců

	Překážky	1	2	3	4	5	Střední hodnoty
1	Obava z konkurence	0	5	12	14	19	3,94
2	Nedostatečná informovanost o sociální práci	3	10	25	4	8	3,08
3	Nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků	15	6	21	6	2	2,48
4	Chybějící zkušenost multidisciplinární spolupráce při řešení problémů žáků	9	9	19	9	4	2,8
5	Nedostatek finančních prostředků na mzdy	35	8	5	2	0	1,48
6	Jiné, doplňte	1	0	3	1	2	

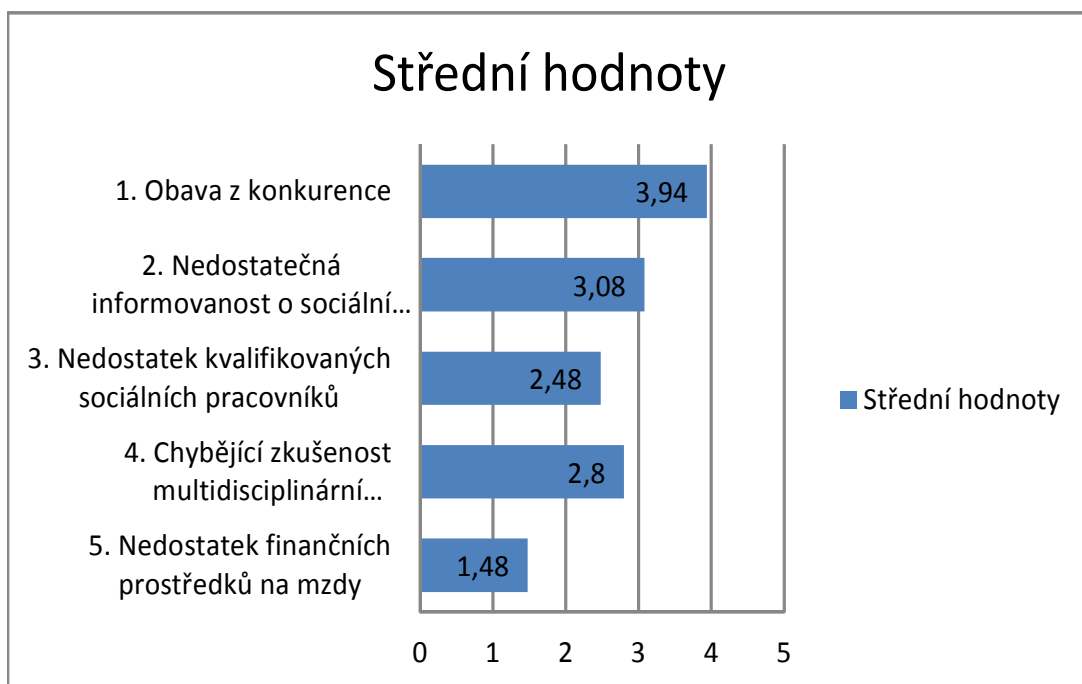
Stejně jako u předchozí otázky vidí respondenti největší problém, který by bránil ustanovení pracovní pozice školního sociálního pracovníka v nedostatku finančních prostředků na mzdy. Za velmi důležité to považuje 35 respondentů. Naopak 19 respondentů považuje za absolutně nedůležité obavu z konkurence.

Respondenti uvádějí jako další nutnou potřebu stanovení povinností a právní legislativy pro zřízení této pracovní pozice. A dále vidí respondenti překážku v neochotě a jiných prioritách státu.

Pro přehlednost je uveden graf s jednotlivými odpověďmi.

Graf č. 12: Překážky k ustanovení pozice školního sociálního pracovníka (odborní zaměstnanci škol)

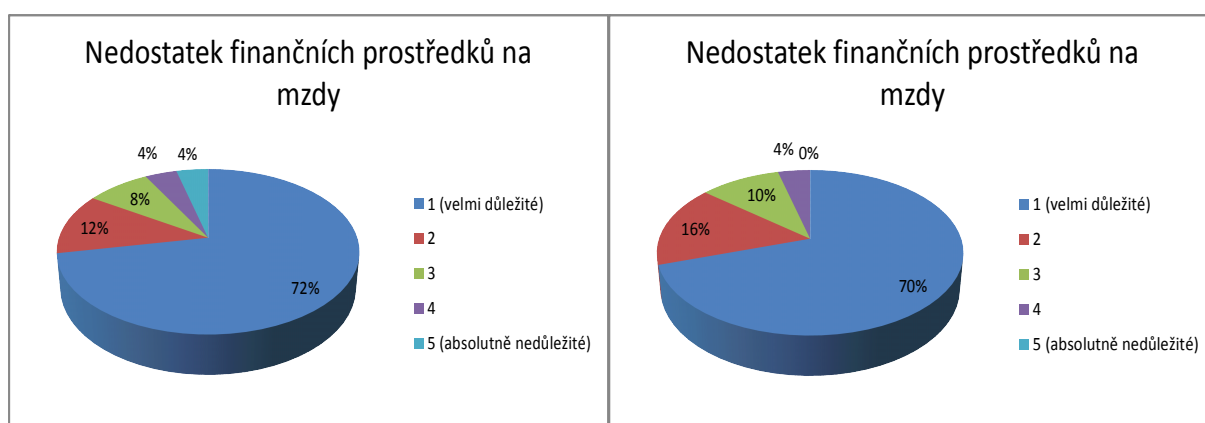
Graf č. 13: Střední hodnoty k tabulce č. 17

Největší překážkou pro zřízení nové pracovní pozice je nedostatek finančních prostředků na mzdy (střední hodnota 1,48), naopak pedagogičtí pracovníci nemají obavu z konkurence (střední hodnota 3,94).

8 Ověření platnosti předpokladů

P1: Lze předpokládat, že většina respondentů bude spatřovat největší problém ve financování škol, pro zřízení požadované funkce školního sociálního pracovníka.

Ověření předpokladu: Tento předpoklad se potvrdil a je platný, viz tabulka č. 16 a tabulka č. 17. Z výsledků vyplývá, že nejvíce respondentů vidí největší překážku, která by bránila v ustanovení pracovní pozice školního sociálního pracovníka, právě v nedostatku financování škol.

Graf č. 14: Finanční prostředky

Graf č. 15: Finanční prostředky (odborní zaměstnanci školy)

Střední hodnota u grafu č. 14 je 1,56. U grafu č. 15 je střední hodnota 1,48.

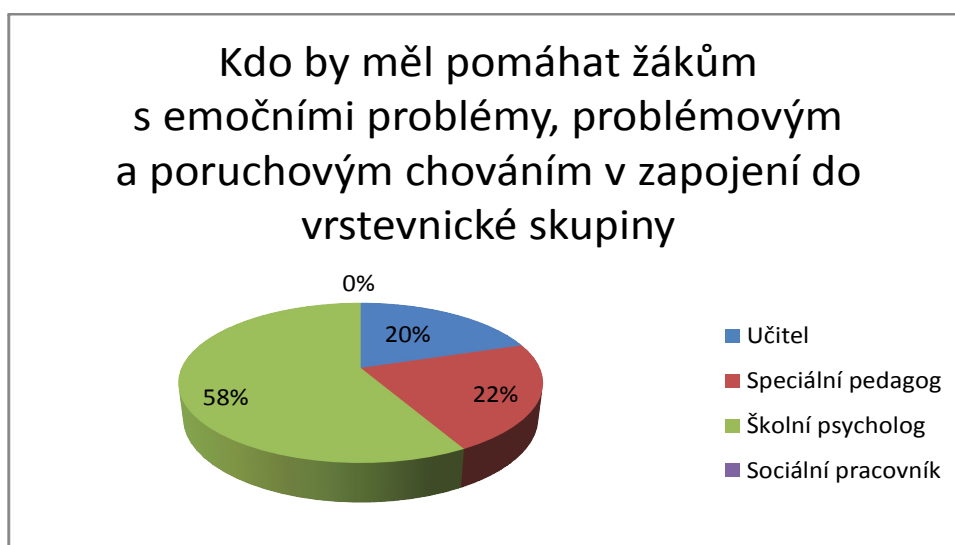
72 procent z celkového počtu respondentů považuje problém s financováním mezd ve školství za velmi důležitý a 4 procenta respondentů považují toto za absolutně nedůležité. Odborní zaměstnanci škol tento problém vidí stejně, za velmi důležitý považuje tento problém 70 procent respondentů.

Problém s finančními prostředky by nebyl jen u zřízení této pracovní pozice. Všeobecně se ví, že do školství přichází velmi málo finančních prostředků, které jsou zapotřebí. Bylo by potřeba omladit pedagogický sbor ale za tohoto předpokladu, se mladí absolventi do škol nepohrnou, neboť nemají žádnou motivaci.

P2: Lze předpokládat, že více respondentů bude při řešení výchovně vzdělávacích problémů žáků preferovat speciálního pedagoga a školního psychologa, než školního sociálního pracovníka.

Ověření předpokladu: I tento předpoklad se potvrdil a je platný, viz tabulka č. 8, tabulka č. 12 a tabulka č. 13.

V níže uvedeném grafu, je odpověď na otázku, kdo by měl pomáhat žákům a studentům při řešení jejich emočních problémů a s problémovým a poruchovým chováním.

Graf č. 16: Pomoc při řešení emočních a výchovných problémů

Jak je vidět z grafu, 58 procent respondentů se vyjádřilo pro školního psychologa, který by měl žákům ve školách pomáhat řešit jejich emoční problémy, problémové a poruchové chování. Další poradcem při řešení těchto problémů je speciální pedagog s 22 procenty a učitel s 20 procenty hlasů.

Jak uvádí Zapletalová a Štech (2013, s. 111–126), velmi významnou roli ve školním poradenství zaujímá školní psycholog, jehož hlavní pracovní náplní, na rozdíl od ostatních poradenských pracovníků, je poskytování poradenských služeb žákům a jejich rodičům nebo zákonným zástupcům, případně celým třídám a pedagogům. Hlavní pracovní náplní školního psychologa je diagnostika a intervence, dále prevence obtíží žáků.

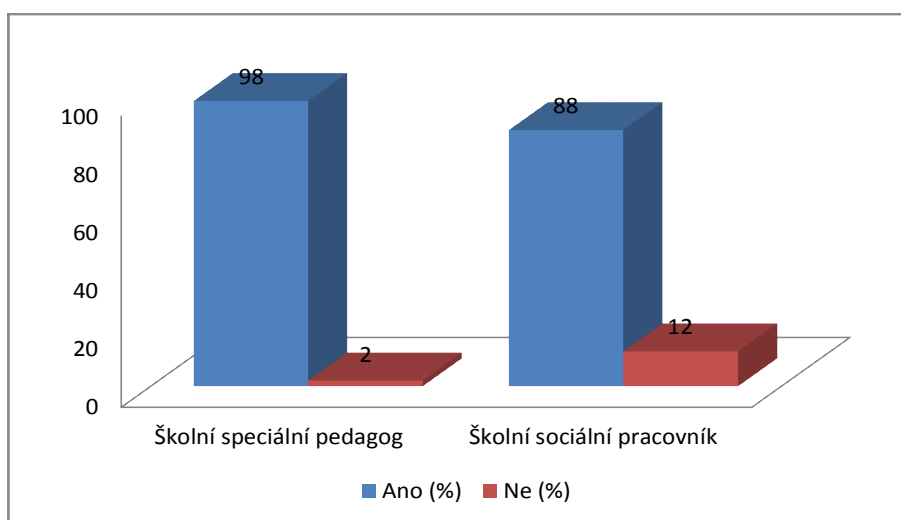
Školní psycholog spolupracuje se školskými poradenskými zařízeními s PPP, SPC i se středisky výchovné péče a dalšími odborníky. Je velkým pomocníkem při integracích žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Školní psycholog napomáhá k úspěšnému zvládnání školních povinností žáků, zákonným zástupcům i vedení školy a spolupracuje s dalšími poradenskými pracovníky školy na vytváření Programu pedagogicko-psychologického poradenství. Svou prací

Školní psycholog přispívá nejen ke zkvalitnění školních poradenských služeb žákům, jejich zákonným zástupcům a pedagogům, ale je chápán i jako určitá prestiž školy.

Bohužel si školního psychologa nemůže dovolit většina škol.

Kdo by měl více spolupracovat se žáky při řešení jejich problémů? Školní speciální pedagog nebo školní sociální pracovník. Na tuto otázku odpoví následující graf.

Graf č. 17: Spolupráce žáků se školním speciálním pedagogem a školním sociálním pracovníkem

Dle vyjádření 98 procent respondentů by speciální pedagog měl nejvíce spolupracovat se žáky školy. Pro spolupráci se školním sociálním pracovníkem se vyjádřilo o 10 procent méně respondentů, tedy 88 procent. Sociální pracovník by měl nejvíce spolupracovat s rodiči žáků.

Z výsledků vyplývá, že na řešení výchovně vzdělávacích problémů žáků by se měl podílet školní speciální pedagog, školní psycholog a další poradenští pracovníci školy.

Z výše uvedených výsledků plyne, že se oba stanovené předpoklady potvrdily a jsou platné.

ZÁVĚR

Tématem této bakalářské práce bylo zmapovat systém výchovně poradenských služeb ve školách a školských zařízeních.

Cílem práce bylo zjistit, zda je potřeba a zda je reálné zavedení nové pracovní pozice školního sociálního pracovníka či sociálního pedagoga do škol, jaká by mohla být jeho náplň práce, s kým by měl spolupracovat a případně ověřit, co eventuálně brání zavedení této pozice. Práce byla zaměřena na zjištění, zda poradenské služby ve školách a školských zařízeních dostatečně spolupracují při prevenci a řešení problémů žáků.

Dotazník byl věnován otázkám spojeným s ustanovením případné nové funkce školního sociálního pracovníka. Respondenti měli odpovědět na otázky, zda pedagogičtí pracovníci, sociální pracovníci, školní psychologové a speciální pedagogové deklarují potřebu zavedení pracovní pozice školního sociálního pracovníka nebo sociálního pedagoga.

Sociální pracovník by se dle výsledků šetření věnoval pouze výchovným problémům žáků, ale školní poradenští pracovníci řeší vedle těchto problémů i problémy vzdělávací. Školní poradenští pracovníci mají k tomu odpovídající vzdělání a kompetence.

Největším argumentem pro ustanovení pozice školního sociálního pracovníka je dle výsledků zvyšující se podíl žáků s poruchami učení, rostoucí výskyt sociálně-patologických jevů ve škole a zvyšující se podíl žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí. Dalším argumentem je nedostatek asistentů pedagogů, nedostatek školních speciálních pedagogů a školních psychologů. Je otázkou, čím to je, že na českých školách chybí tyto pedagogičtí pracovníci. Řešení není ve zřizování další pozice pedagogického pracovníka, neboť asistenti pedagogů, speciální pedagogové i školní psychologové mají svou nezastupitelnou roli ve vzdělávání a výchově dětí, žáků a studentů a dětí, žáků a studentů se speciálně vzdělávacími potřebami.

Poradenští pracovníci škol ve zřízení nové pracovní pozice školního sociálního pracovníka příliš nevěří a nemají o ni zájem. Nejde o to, že by byla pro ně konkurencí, ale o to, že naše školy postrádají tolik potřebné asistenty pedagogů, na které nejsou peníze. Velkým přínosem jsou pro školy i školní psychologové.

Z reakcí respondentů:

Dle reakcí respondentů se daří se školními poradenskými službami, pedagogy, s fungujícím vedením a spoluprací se školskými poradenskými zařízeními a OSPODem zvládat integrování dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, prevenci patologických jevů i následná řešení problémových situací.

Ředitelé škol shledávají problém s financemi, kdy nemají peníze ani na tolik potřebné asistenty pedagogů, kteří jsou v současné době, kdy se společnost snaží o integrativní a inkluzivní politiku dětí se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných typů škol, jako velmi důležité. Peníze na asistenty mají jisté pouze na první pololetí školního roku, ale co bude další pololetí, nikdo neví. Stejně tak je to i se školními psychology, kteří by školám velice pomohli při řešení některých negativních jevů nebo problémů žáků.

Šetřením bylo zjištěno, že na padesáti školách v okrese Litoměřice pracují pouze dva školní psychologové, což je velmi málo. I další školy by odbornou pomoc školního psychologa přivítaly.

Dvě školy v tomto okrese jsou zapojeny do projektu „pokusného ověřování Individuálního výchovného plánu“.

Systém poradenských služeb v českých školách je dle mínění autora dobře nastaven. V posledních letech došlo k rozvoji a ke zkvalitnění školních poradenských služeb, k čemuž přispěly i podpůrné programy. Došlo k rozšíření služeb pro děti, pedagogy i rodiče a zákonné zástupce. Tyto programy zajišťují další vzdělávání školních speciálních pedagogů, školních psychologů. Jejich přítomnost ve škole pozitivně přispívá ke zkvalitnění školních poradenských služeb.

Škola má v životě dítěte i celé společnosti velmi významnou roli, ovlivní ho po všech stránkách a přispívá k jeho příznivému vývoji. V případě výchovně-vzdělávacích problémů dětem ve škole pomohou poradenští pracovníci, mezi něž patří třídní učitel, speciální pedagog, výchovný poradce, školní metodik prevence, školní psycholog, případně asistent pedagoga. Tito všichni tvoří dostatečně odborný tým poradenských pracovníků na školách, kteří mohou nejen dětem, ale i zákonným zástupcům a pedagogům napomoci při řešení jejich problémů. Poradenští pracovníci preventivně působí, včas diagnostikují problém a následně

problém řeší. Velmi důležitá je tedy vzájemná spolupráce školy, školních poradenských zařízení a OSPODu při řešení výchovně vzdělávacích problémů dětí, žáků a studentů.

Poradenské služby pomáhají k rozvoji osobnosti dětí, žáků a studentů.

Závěrem: Nehledat řešení v něčem novém, ale podpořit to, co už zde delší čas funguje.

NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ

Jak vyplynulo z šetření, školní sociální pracovník či pedagog by měl primárně řešit nepravidelnou docházku dětí do školy a jejich záškoláctví. Dohled nad docházkou dětí do školy je povinností zákonných zástupců, kteří jsou za ně zodpovědní až do jejich plnoletosti. Tato povinnost vyplývá ze zákona. Pravidelná docházka dětí do školy určitě přispěje ke zvýšení jejich školní úspěšnosti. A to, že je školní docházka povinná, si všichni rodiče a zákonní zástupci dětí stále neuvědomují.

Sociální pracovník by měl pracovat hlavně s rodiči a zákonnými zástupci žáků, vykonávat nad nimi dohled a případně je učit, jak se chovat a být zodpovědní. Měl by řešit celou rodinu dítěte, a to zejména v případě jejího nesprávného fungování.

Práce sociálního pracovníka by měla být více zaměřena na mladé rizikové partnery a působit v rodině už od narození dítěte, neboť pracovat s rodinou a dítětem až nastane problém, je pozdě.

Zde by byla možná spolupráce s lékaři a předškolními zařízeními při vyhledávání rizikových dětí a rodin.

I proto by sociální pracovník nebo sociální pedagog měl dále pracovat v resortu MPSV.

Možnou náplní jeho práce by mohlo být pořádání volnočasových aktivit pro děti ze sociokulturně odlišného prostředí a pro děti sociálně znevýhodněné, pořádání společných aktivit rodičů a dětí. Dohled nad domácí přípravou dětí na školu společně s rodiči nebo zákonnými zástupci.

Projekty na rozvoj poradenských pracovišť se osvědčily a napomohly nejen poradenským pracovníkům, ale i dětem a jejich rodičům a zákonným zástupcům. Je nutné podporovat takovéto projekty a programy a umožnit navýšení zapojení dalších škol a jejich školních

poradenských pracovišť. Po ukončení a po podrobném hodnocení výstupů z probíhajících projektů a rozboru jejich účinnosti, případně navrhnout další možná řešení.

Největším problémem škol současné doby jsou finance.

Autor vidí řešení v navýšení mzdových finančních prostředků na místa asistentů pedagogů, kteří pomáhají speciálním pedagogům, dětem se speciálními vzdělávacími potřebami a spolupracují s rodiči těchto dětí. Dále je nutná podpora již fungujících školních poradenských pracovišť a jejich případné rozšíření o další školní speciální pedagogy a školní psychology, kteří svou prací pozitivně rozšířili nabídku poradenských služeb ve školách.

Dále by bylo žádoucí navýšení finančních prostředků na vybavení škol, pořízení speciálních pomůcek pro děti a žáky se speciálně vzdělávacími potřebami, navýšení financí na rozšíření volnočasových aktivit pro děti. Finanční prostředky nejsou problémem jen ve školství, ale škola je vzdělávací a výchovnou institucí, která připravuje děti, žáky a studenty na vstup do dalšího života. A v první řadě by tuto problematiku měl řešit stát a příslušná ministerstva. Je nutno hledat podporu také u sponzorů i různých organizací.

Nejdůležitější jsou vzájemné vztahy a spolupráce mezi dětmi, rodiči nebo zákonnými zástupci a školou.

SEZNAM POUŽITÝCH DROJŮ

- BAKOŠOVÁ, Zlatica, 1994. *Sociálna pedagogika*. 1. Vyd. Bratislava: Polygrafické stredisko UK. ISBN 80-223-0817-X.
- ENCYCLOPEDIA OF SOCIAL WORK, 2008. 20th edition, volume 4. Oxford: University Press. ISBN 978-0-19-531036-8.
- GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. rozšířené vyd. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-185-0.
- HRONCOVÁ, Jolana, HUDECOVÁ, Anna, MATULAYOVÁ, Titiana, 2000. *Sociálna pedagogika a sociálna práca*. 1. vyd. Zvolen: Bratia Sabovci. ISBN 80-8055-427-7.
- KLAPILOVÁ, Světlá, 1996. *Kapitola ze sociální pedagogiky*. 1. vyd. Olomouc: Polygrafické středisko VUP. ISBN 80-7067-669-8.
- KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.
- LECHTA, Viktor, ed., 2010. *Základy inkluzivní pedagogiky: dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-679-7.
- MATĚJČEK, Zdeněk, 1992. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: SPN. ISBN 80-04-25-236-2.
- MATOUŠEK, Oldřich, aj., 2003. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, Oldřich, 2008. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.
- MATOUŠEK, Oldřich, aj., 2007. *Základy sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-331-4.
- MATULAYOVÁ, Tatiana, MATULAYOVÁ, Nataša, 2006. Školská sociálna práca – potreba a perspektívy. *Sociální práce* [online], roč. 2006, č. 1, s. 101–108 [vid. 11. 12. 2012]. ISSN 1213-6204. Dostupné z: socialniprace.cz/soubory/2006-1-090221133624.pdf

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2013. *Metodické pokyny k pokusnému ověřování nové formy spolupráce s rodinou a školní péče o žáky, u kterých se projevuje rizikové chování, a k zavedení Individuálního výchovného plánu* [online]. [vid. 3. 5. 2013]. Dostupné z: <http://www.skolydesna.cz/admin/files/ModuleText/89-METODICKE-POKYNY-K-PO-IVyP.pdf>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2012. *Prodloužení pokusného ověřování Individuálního výchovného plánu (smlouva s rodiči)* [online]. Aktualizováno 23. 1. 2013 [vid. 3. 5. 2013]. Dostupné z: <http://msmt.cz/file/25716>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2011. *Vyhlášení pokusného ověřování Individuálního výchovného plánu* [online]. [vid. 3. 5. 2013]. Dostupné z: <http://msmt.cz/file/16792>

MINISTERSTVO VNITRA ČR, 2013. *Identifikace zásadních problémů v oblasti sociálního vyloučení* [online]. [vid. 13. 2. 2013]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/dokumenty-cele-identifikace-zasadnich-problemu-pdf.aspx

NÁRODNÍ ÚSTAV ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ, 2008. RAMPS – III. [online]. [vid. 20. 9. 2012]. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/ramps-vip-iii>

NAVRÁTIL, Pavel, 2001. *Teorie a metody sociální práce*. 1. vyd. Marek Zeman: Brno. ISBN 80-903070-0-0.

NOVOSAD, Libor, 2000. *Základy speciálního poradenství*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-197-5.

PEŠATOVÁ, Ilona, TOMICKÁ, Václava, 2007. *Úvod do integrativní speciální pedagogiky*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-268-5.

PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-370-5.

PRŮCHA, Jan, 2002. *Moderní pedagogika*. 2. přep. a aktual. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-631-4.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří, 2003. *Pedagogický slovník*. 4. aktual. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.

RŠPP, 2012. *Rozvoj školních poradenských pracovišť* [online]. [vid. 20. 9. 2012] Dostupné z: http://www.rspp.cz/rspp/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=10

RŠPP, 2012a. *Poradenská linka pro pedagogy* [online]. [vid. 22. 9. 2012]. Dostupné z: http://www.rspp.cz/rspp/index.php?option=com_content&view=article&id=9&Itemid=17

SKUTIL, Martin a kol., 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Portál ISBN 978-80-7367-778-7.

TOKÁROVÁ, Anna, aj., 2003. *Sociální práce*. 2. vyd. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity. ISBN 80-968367-5-7.

VIP kariera, 2012. *Vzdělávání – Informace – Poradenství* [online]. [vid. 20. 9. 2012]. Dostupné z: <http://www.vip.nuov.cz/>

VÍTKOVÁ, Marie, ed., 2004. *Integrativní speciální pedagogika*. 2. roz. a přeprac. vyd. Brno: Paido. ISBN 80-7315-071-9.

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. In. *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2005, částka 20, s. 490–508 [vid. 15. 12. 2012]. ISSN 1211-144. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-72-2005-sb-1>

Vyhláška č. 116/2011 Sb., kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. In. *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2011, částka 43, s. 1106–1108 [vid. 20. 12. 2012]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/16096>

Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. In. *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2005, částka 20, s. 503–508 [vid. 20. 12. 2012]. ISSN 1211-144. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-73-2005-sb-1>

Vyhláška č. 147/2011 Sb., kterou se mění vyhláška č.73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. In. *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2011, částka 56, s. 1499–1501. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/16097>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). *In: Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2004, částka 190, s. 10274–10297 [vid. 20. 12. 2012]. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>.

Zákon č. 472/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, *In: Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2011, částka 161. s. 6318–6325 [vid. 15. 9. 2012]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/19446_1_1/.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, *In: Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2006 [vid. 20. 1. 2013]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/6195/zakon_108_2006.pdf

Zákon č. 359/1999 Sb. ve znění zákona č. 505/2012 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, *In: Sbírka zákonů České republiky* [online]. 1999 [vid. 20. 1. 2013]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Zákon č. 198/2012 Sb., kterým se mění zákon 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, , *In: Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2012, částka 068. [vid. 20. 1. 2013]. Dostupné z: <http://www.esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?DR=SB&CP=2012s198>

ZAPLETALOVÁ, Jana, ŠTECH, Stanislav, 2013. *Úvod do školní psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0368-1.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 1 Dotazník

Dotazník „Školní sociální pracovník v ČR“

Jsem studentka Katedry sociálních studií a speciální pedagogiky Technické univerzity v Liberci a podílím se na výzkumu podmínek ustavení možné budoucí pracovní pozice školního sociálního pracovníka v České republice. Zjišťujeme názory učitelů, speciálních pedagogů, psychologů a sociálních pracovníků na tuto pracovní pozici. Obracíme se na Vás s prosbou o spolupráci.

Výzkum je anonymní a údaje, které nám poskytnete, budou použity jen pro účely statistického zpracování v rámci našeho výzkumu.

Děkuji za spolupráci.

Pilařová Gabriela

1. Kdo by měl zejména posuzovat rodinné prostředí žáků v případě problémů?

Zvolte jednu možnost.

1.1 učitel

1.2 speciální pedagog

1.3 psycholog

1.4 sociální pracovník (např. obce, odd. sociálně-právní ochrany, školy)

2. Kdo by měl zejména organizovat preventivní aktivity zaměřené na prevenci sociálně patologických jevů ve škole? Zvolte jednu možnost.

2.1 učitel

2.2 speciální pedagog

2.3 psycholog

2.4 sociální pracovník (např. obce, odd. sociálně-právní ochrany)

3. Kdo by měl zejména spolupracovat s rodinou žáka, orgány sociální péče a jinými institucemi a organizacemi? Zvolte jednu možnost.

3.1 učitel

3.2 speciální pedagog

3.3 psycholog

3.4 sociální pracovník (např. obce, odd. sociálně-právní ochrany)

4. Kdo by měl zejména zabezpečovat poradenství žákům, rodičům, ale i učitelům a dalším pracovníkům školy o systému sociálního zabezpečení a sociálně-právní ochrany dětí a mládeže?

Zvolte jednu možnost.

4.1 učitel

4.2 speciální pedagog

4.3 psycholog

4.4 sociální pracovník (např. obce, odd. sociálně-právní ochrany)

5. Kdo by měl zejména pomáhat žákům s emočními problémy, problémovým a poruchovým chováním v zapojení do vrstevnické skupiny? Zvolte jednu možnost.

5.1 učitel

5.2 speciální pedagog

5.3 psycholog

5.4 sociální pracovník (např. obce, odd. sociálně-právní ochrany)

6. Kdo by měl zejména propagovat školu, přispívat k jejímu pozitivnímu obrazu na veřejnosti? Zvolte jednu možnost.

6.1 učitel

6.2 speciální pedagog

6.3 psycholog

6.4 sociální pracovník (např. obce, odd. sociálně-právní ochrany)

7. Považujete za žádoucí, aby se na řešení následujících problémů žáků podíleli i školní sociální pracovníci? Označte ano/žádoucí anebo ne/nežádoucí.

1	Vývojové poruchy	Ano	Ne
2	Neurotické problémy	Ano	Ne
3	Poruchy učení	Ano	Ne
4	Problémy s učením vyplývající z odlišného jazykového a kulturního prostředí žáka	Ano	Ne
5	Problémy s učením vyplývající ze sociálně znevýhodněného prostředí rodiny žáka	Ano	Ne
6	Nepravidelná docházka do školy, opakované opožděné příchody, záškoláctví	Ano	Ne
7	Poruchy chování	Ano	Ne
8	Problémové chování žáků ve vztahu k autoritám	Ano	Ne
9	Spory mezi žáky	Ano	Ne
10	Šikana, kyberšikana	Ano	Ne
11	Vytváření zdravého sociálního klimatu ve škole	Ano	Ne

8. Přispěly by ke zvýšení školské úspěšnosti žáků následující činnosti školních sociálních pracovníků? Označte ano/přispěli by anebo ne/nepřispěli by.

1	Včasná diagnostika ohrožení žáka	Ano	Ne
2	Vyhledávací činnost s cílem vyhledávání žáků v hmotné a sociální nouzi	Ano	Ne
3	Krizová intervence	Ano	Ne
4	Nápravná činnost, která představuje souhrn postupů na dosažení pozitivní změny v konání žáka s cílem zmírnit hmotnou nebo sociální nouzi	Ano	Ne
5	Sociální poradenství zaměřené na zjištění rozsahu a charakteru hmotné nebo sociální nouze, na zjištění příčin jejího vzniku, na poskytnutí informací o možnostech řešení a na usměrnění rodičů při volbě a uplatňování forem sociální pomoci	Ano	Ne
6	Sociální poradenství s cílem doporučit poskytnutí odborných poradenských služeb specializovanými institucemi rodičům a žákům	Ano	Ne
7	Vytváření rovných příležitostí ve vzdělávání pro žáky ze sociálně vyloučených skupin	Ano	Ne
8	Práce s rodiči žáků metodami sociální práce v kombinaci s metodami edukace dospělých	Ano	Ne
9	Školská a rodinná mediace	Ano	Ne
10	Spolupráce s vybranými institucemi při řešení individuálních případů	Ano	Ne
11	Podpora vytváření multikulturního prostředí ve škole	Ano	Ne
12	Získávání zdrojů například projektovou činností či medializací	Ano	Ne
13	Komunikace s médii a jinými organizacemi v oblasti sociálních služeb s pověřením zřizovatele	Ano	Ne

9. S kterými cílovými skupinami by měl pracovat školní sociální pracovník:

1	se žáky	Ano	Ne
2	s rodiči	Ano	Ne
3	s učiteli	Ano	Ne
4	se speciálními pedagogy	Ano	Ne
5	s asistenty učitelů	Ano	Ne
6	s psychology	Ano	Ne
7	se sociálními pracovníky	Ano	Ne
8	s odděleními sociálněprávní ochrany	Ano	Ne
9	se soudy	Ano	Ne
10	s policií	Ano	Ne
11	s organizacemi občanské společnosti: občanská sdružení, neziskové organizace...	Ano	Ne
12	s církvemi	Ano	Ne

10. S kterými cílovými skupinami by měl pracovat školní speciální pedagog:

1	se žáky	Ano	Ne
2	s rodiči	Ano	Ne
3	s učiteli	Ano	Ne
4	se speciálními pedagogy	Ano	Ne
5	s asistenty učitelů	Ano	Ne
6	s psychology	Ano	Ne
7	se sociálními pracovníky	Ano	Ne
8	s odděleními sociálněprávní ochrany	Ano	Ne
9	se soudy	Ano	Ne
10	s policií	Ano	Ne
11	s organizacemi občanské společnosti: občanská sdružení, neziskové organizace...	Ano	Ne
12	s církvemi	Ano	Ne

11. Prosím přečtěte si seznam argumentů ve prospěch ustavení pracovní pozice školních sociálních pracovníků. Za jaké důležité je považujete?

Při hodnocení použijte známky 1–5, přičemž 1 znamená „velmi důležité“ a 5 „absolutně nedůležité“.

1	zvyšující se podíl žáků s poruchami učení	1	2	3	4	5
2	zvyšující se podíl žáků s poruchami chování	1	2	3	4	5
3	zvyšující se podíl žáků se specifickými vzdělávacími potřebami/zdravotní znevýhodnění	1	2	3	4	5
4	zvyšující se podíl žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí	1	2	3	4	5
5	zvyšující se podíl žáků z kulturně odlišného prostředí	1	2	3	4	5
6	prohlubující se sociální nerovnost ve třídách, školách	1	2	3	4	5
7	zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí a mládeže způsobené rozvojem informačně komunikačních technologií (internet, Facebook)	1	2	3	4	5
8	zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí a mládeže konzumním životním stylem	1	2	3	4	5
9	přetíženost učitelů	1	2	3	4	5
10	nedostatek asistentů učitelů	1	2	3	4	5
11	nedostatek školních psychologů zaměstnaných na úvazek ve školách	1	2	3	4	5
12	nedostatek školních speciálních pedagogů zaměstnaných na úvazek ve školách	1	2	3	4	5
13	rostoucí potřeba spolupráce se sociálními pracovníky oddělení sociálně-právní ochrany	1	2	3	4	5
14	rostoucí výskyt sociálně-patologických jevů ve škole	1	2	3	4	5

12. Které podmínky by měly být splněny, aby mohla být ustavená pracovní pozice školních sociálních pracovníků?

Při hodnocení použijte známky 1–5, přičemž 1 znamená „velmi důležité“ a 5 „absolutně nedůležité“.

1	Je potřebná změna školské legislativy.	1	2	3	4	5
2	Je potřebné alokovat finanční prostředky a zajištění mzdových nároků školských sociálních pracovníků.	1	2	3	4	5
3	Je potřebné připravit školy a poradenská zařízení na zavedení nové profese.	1	2	3	4	5
4	Je potřebné nejprve vytvořit podmínky pro získání kvalifikace pro výkon školské sociální práce.	1	2	3	4	5
5	Je potřebné nejprve zrealizovat reprezentativní výzkumy, které prokáží potřebu školské sociální práce v ČR.	1	2	3	4	5
6	Je potřebné zajistit spolupráci mezi rezortem školství a sociálních věcí.	1	2	3	4	5

13. Které překážky podle Vás brání ustavení pracovní pozice školních sociálních pracovníků:

Při hodnocení použijte známky 1–5, přičemž 1 znamená „velmi důležité“ a 5 „absolutně nedůležité“.

1	Názor, že není potřeba zavádět další profesi	1	2	3	4	5
2	Názor, že sociální práce je ještě stále v českých podmínkách nedostatečně rozvinutou profesí	1	2	3	4	5
3	Nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků	1	2	3	4	5
4	Chybějící zkušenost se spoluprací se sociálními pracovníky při řešení problémů žáků	1	2	3	4	5
5	Nedostatek finančních prostředků na mzdy	1	2	3	4	5

14. Které překážky podle Vás brání ustavení pracovní pozice školních sociálních pracovníků na úrovni odborných zaměstnanců škol, školských zařízení a oddělení sociálně-právní ochrany dětí: Při hodnocení použijte známky 1–5, přičemž 1 znamená „velmi důležité“ a 5 „absolutně nedůležité“.

1	Obava z konkurence	1	2	3	4	5
2	Nedostatečná informovanost o sociální práci	1	2	3	4	5
3	Nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků	1	2	3	4	5
4	Chybějící zkušenost multidisciplinární spolupráce při řešení problémů žáků	1	2	3	4	5
5	Nedostatek finančních prostředků na mzdy	1	2	3	4	5
6	Jiné, doplňte	1	2	3	4	5

Jste:

1	Muž
2	Žena

Kolik je Vám let?

Kolik let vykonáváte praxi v oboru?

Jaké je Vaše aktuální nejvyšší dosažené vzdělání?

1	Neukončené základní
2	Základní
3	Středoškolské bez maturity
4	Středoškolské s maturitou
5	1. stupeň vysokoškolského studia (Bc.)
6	2. stupeň vysokoškolského studia (Mgr., Ing.)
7	3. stupeň vysokoškolského studia a vyšší

Ve kterém kraji pracujete?

1	Liberecký
2	Ústecký
3	Jiný (uved'te):

Jste:

1	Učitel
2	Speciální pedagog
3	Metodik prevence
4	Psycholog
5	Výchovný poradce
6	Preventista
7	Ředitel školy
8	Zástupce ředitele školy
9	Vědoucí pracovník poradenského zařízení
10	Sociální pracovník PPP, CPS...
11	Terénní sociální pracovník
12	Sociální kurátor

Jste zaměstnancem

1	Školy
2	Poradenského zařízení
3	Oddělení sociálně právní ochrany
4	Jiné, uveďte

Prostor pro Vaše připomínky a komentáře: